

IN MEMORIAM

I.C. CHIȚIMIA - UN DECENIU DE LA DISPARIȚIE

La 19 februarie 2006 s-au adunat doi lustri de când fusul Parcelor s-a înțepenit pentru totdeauna într-o curmătură pe răbojul timpului, vestind cu dangăt de clopot trecerea pe tărâmul cu veșnică verdeață și lumină a unuia dintre augustanii culturii românești contemporane. Lucrări de temelie în câteva discipline de largă rezonanță în cadrul umanioarelor l-au statornicit într-adevăr pe istoricul literar, folcloristul, universalistul și comparatistul I.C. Chițimia printre specialiștii de prim-rang în aria slavo-română.

Mergând pe urmele unor cărturari și dascăli de renume - N. Cartojan, O. Densușianu, D. Caracostea, P.P. Panaitescu, P. Cercel, C.C. Giurescu ș.a.- s-a înscris metodologic pe direcția pozitivismului universitar de bună tradiție. Sfera perocupărilor, interferând nu o dată în scopuri integratoare zone de cultură dintre cele mai diferite, apropiate sau mai depărtate, acoperă în proporții funcționale întreaga Europă, atestând localizări mai stăruitoare, iradiante, în centrul și sud-estul bătrânului continent; în spațiul românesc, firește, în primul rând. Cercetarea fenomenului literar, cult și popular, în curgerea secolelor conferă demersului orizontul dialecticii istorice, volumul și diversitatea cunoștințelor, în schimb, deschizându-i perspectiva comparatistă. Trimiterile abundente în subsoluri, adesea copleșitoare, subliniază de fiecare dată impresionante acumulări informaționale, contribuțiile anterioare și suprafața de relaționare a propriilor raționamente garantând probitatea, temeinicia și logica ireproșabilă a demonstrației. Stilul dens și limpede, străin tentațiilor eseistice, agreând mai degrabă lexicul autohton câteodată cu expresivități arhaizant-populare prompt temperate de inserții de oralitate polemico-didactice, este adecvat modalităților de cuprindere ale materiei. Îndeosebi în lucrările de început, acuratețea și precizia expresiei, fiorul de emoție care răzbate ici și colo amintesc întrucâtva de parfumul indicibil al limbajului folosit de cărturarii de altădată. Rezultatele științifice ale itinerariilor întreprinse în literatura

română veche, folclorică, literatura polonă și comparativă sunt concludente, uneori revelatoare chiar, cercetătorul străduindu-se întotdeauna să formuleze aprecieri și soluții inedite și convingătoare în rezolvarea problemelor în litigiu. Examinează cu competență, dragoste și sensibilitate, valorile spiritualității românești își dezvăluie de multe ori frumusețea lor netrecătoare și originalitatea în comparație cu particularitățile altor etnii. Personalitatea specialistului consacrat de lucrări remarcabile este împlinită de însușirile și realizările profesorului, care a stârnit un adevărat cult printre elevii săi, și ale omului de o rară modestie și generozitate întemeiată pe inepuizabile energii afective. Fie și puține, câteva date biografice se cuvin a fi amintite. Născut la Albulești, în jud. Mehedinți, la 22 mai 1908, într-o familie de agricultori, I.C. Chițimia urmează liceul „Traian” din Turnu-Severin și Facultatea de Litere și Filozofie din București (1930-1934), specializându-se în literatura română veche sub îndrumarea lui N. Cartoian; își ia licența cu lucrarea *Cronicile slavo-române în secolul al XVI-lea*. Din 1932 funcționează ca bibliotecar la seminarul de istoria literaturii române vechi, până în 1934, când obține prin concurs o bursă în Polonia, unde își continuă studiile (1934-1938). Teza de doctorat, *Cronica lui Grigore Ureche*, o va susține în 1940. Deși mobilizat ca ofițer de rezervă în timpul războiului, este numit asistent la catedra de literatură română veche în 1942 și reconfirmat în 1944. Urcă apoi treptele carierei universitare din cadrul secției de slavistică a Facultății de Filologie din București, până în 1973, când se pensionează. În paralel, lucrează la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” încă de la înființare, desfășurând o activitate laborioasă, datorită căreia a fost cooptat în conducerea mai multor societăți științifice de profil și comitete de redacție: Asociația Slaviștilor din România (1958), Societatea de Științe Filologice (membru 1949; Biroul de Conducere, 1968; vicepreședinte, 1977; președinte al filialei București, 1971-1976), Societatea Internațională pentru Cercetarea Narațiunilor Populare (Göttingen, 1969), Asociația Internațională de Literatură comparată (Bruxelles, 1970), Asociația Oamenilor de Știință din România (1972), Societatea Internațională a Medievistilor (Lyon, 1972), Societatea Internațională pentru Cercetarea Cărților Populare Romanice (Salzburg, 1975), Societatea de Cercetări Folclorice „Samus” (președinte de onoare, 1982), Academia de Științe Sociale și Politice (membru corespondent,

1972). Face parte din comitetul redacțional la periodicele „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” (1952-1973), „Limbă și Literatură” (1970), „Studii de literatură universală” (1970), „Cercetări folclorice” (1947), „Romanoslavica” (1958).

Interesul pentru literatura română veche datează încă din anii de studenție, lucrarea de diplomă confirmând nu numai o opțiune de lucru, ocazională, ci și preocupări constante. Continuate și adâncite în timpul studiilor în Polonia și îndeosebi în perioada cât a funcționat sub conducerea fostului său profesor, N. Cartoian, și a lui St. Ciobanu, ele s-au dezvoltat ulterior pe aceste făgașe tematice relativ conturate, afirmându-l treptat pe I.C. Chițimia drept un protagonist cu certe contribuții științifice în domeniu. Publicate de-a lungul anilor în diferite reviste de specialitate, cele mai importante au fost adunate destul de târziu într-un volum impunător - *Probleme de bază ale literaturii române vechi* (1972). Formulată parțial în lucrările apărute separat, ideea diriguitoare, ce exprimă limpede concepția și finalitatea spre evidențierea cărora tind toate compartimentele cărții, este aceea că literatura veche, constituind baza din care crește epoca modernă, fixează trăsăturile diferențiale proprii procesului educațional, influențează specificitatea creației contemporane. Arcuirea unor punți de legătură între actualitate și străvechime, pentru a se defini mai profund fizionomia fenomenului artistic de azi, liniile lui complexe de evoluție - iată scopul mărturisit al autorului și perspectiva din care vor fi apreciate ideile, opere și personalități ale culturii românești din epoca veche.

Evident, aproape toate problemele abordate prezintă o importanță deosebită pentru începuturile literaturii române, justificând pe deplin titlul volumului. Aportul cercetării se concretizează diferențiat prin îmbogățirea registrului factologic cu argumente noi, care să întărească și să nuanțeze mai vechile susțineri, sau să îndreptățească schimbarea opticii interpretative. Un exemplu dintre cele mai sugestive îl oferă studiile referitoare la epoca lui Ștefan cel Mare, în care încearcă delimitarea elementelor constitutive și definirea unui umanism de limbă slavonă, existent la noi și în sud-estul european, și relaționabil cu cel latin, occidental, prin legături de echivalență, nu de subordonare în timp și substanță. Idee ademenitoare care, contrazicând nu de puține ori păreri anterioare, își așteaptă confirmarea în viitor prin lucrări doveditoare; ori dimpotrivă. De asemenea, un studiu

cunoscut și acceptat astăzi fără rezervă în țară și în străinătate, dar care a stârnit multă vâlvă la apariție prin noutatea concluziilor și sporul informației, este cel despre *Cronica lui Ștefan cel Mare*. Studiind cu râvnă intelectual-patriotică istoricul manuscrisului și al investigațiilor, textul inițial și modificările în variante, dificultățile de datare și circulația, I.C. Chițimia răstoarnă cu argumente peremptorii imaginea domnitorului moldovean sugerată de O. Górká. Pledoaria, excelând prin precizia și laconismul unui spirit eminentemente clasic, restabilește adevărul istoric despre lupta de la Codrul Cosminului și, fapt esențial, despre personalitatea și meritele politico-militare ale voievodului Ștefan cel Mare, vizavi de Moldova și de Europa timpului său. În sfârșit, pentru a încheia șirul exemplificărilor analitice, printre problemele îndelung controversate, care au înregistrat o carieră strălucită în istoria literară, se înscrie și cea privitoare la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. În discuția pasionantă care a antrenat numeroși cercetători români și străini, I.C. Chițimia se află alături de cei care au susținut paternitatea lui Neagoe, argumentându-și poziția cu motive de ordin istoric și filologic, cu accente utile asupra realizării ca artă.

Sumarul acestui volum, pe drept cuvânt fundamental prin multitudinea și însemnătatea problemelor tratate, este completat, nu în ultimul rând, de expuneri compacte despre cronicarii moldoveni - printre altele, se afirmă pentru prima dată valorile umaniste și filologice ale lui Gr. Ureche - și despre Antim Ivireanul, un loc aparte ocupându-l însă cele șase studii dedicate cărților populare; legătura lor cu folclorul, circulația pe teritoriul românesc și funcția lor literară în spațiul național sunt numai câteva aspecte amplu și temeinic comentate. Lucrările de literatură română veche, la care se adaugă textele editate și conducerea unor volume elaborate colectiv, atestă, prin urmare, un erudit care mănuieste cu pricepere instrumentele de lucru și materia supusă exegezei pe direcția unei concepții ferme, îndreptățind participarea lui la redactarea tratatului de *Istoria literaturii române*.

Cam în aceeași perioadă, anii de facultate, se localizează și începuturile studierii folclorului. Cu diferențe de ritm neglijabile, date fiind și legăturile intrinseci, preocupările pentru creația populară se vor întrepătrunde organic cu cele pentru literatura veche, urmând un drum

paralel. Chiar dacă de astă dată lucrările vor fi strânse mai devreme în *Folcloriștii și folcloristică românească* (1968), volum distins cu premiul „B.P. Hasdeu” pe anul 1968. Concentrându-și atenția asupra principalelor direcții folcloristice din secolul al XIX-lea, I.C. Chițimia insistă mai ales asupra școlii lui B.P. Hasdeu, care a întrunit cele mai multe adeziuni. Studiul despre V. Alecsandri fiind numai o introducere motivată istoricește care fundamentează creșterea interesului pentru folclor și, pe de altă parte, demonstrează netemeinicia învinuirii potrivit căreia poetul a modificat substanțial creațiile culese, știrbindu-le autenticitatea. Pornind de la ideea că o istorie a folcloristicii nu poate fi scrisă fără cunoașterea aprofundată a personalităților care au investit eforturi în acest domeniu, autorul procedează crocean, apropiindu-se cu căldură și înțelegere de unii specialiști cărora nu li s-a acordat atenția cuvenită (B.P. Hasdeu, M. Gaster) ori li s-a atribuit merite prea vagi (T.T. Burada, S.Fl. Marian, Gr. Tocilescu), alții fiind de-a dreptul uitați. (A. Lambrior, G.I. Pitiș, D. Stăncescu).

Seria începe, firește, cu B.P. Hasdeu, primul folclorist român de concepție științifică, ale cărui principii, metode și intenții enciclopedice sunt expuse în amănunt, de fiecare dată subliniindu-se cu obiectivitate meritele și scăderile. Concepând folclorul global și în relație cu disciplinele istorice și filologice, Hasdeu socotea arta populară drept un fond viu de psihologie și viață socială, care stă la baza culturii naționale. De aceea a căutat elementul dacic, transmis prin veacuri, vrând să-l interpreteze ca pe o spiritualitate locală cu forțe de modelare a suprapunerilor din afară. Extinzând sfera preocupărilor folclorice de la creația artistică la știința populară, a făurit o adevărată școală de cuprindere științifică a tradițiilor rurale. N-a alcătuit totuși culegeri propriu-zise și a folosit metoda chestionarelor și a corespondenței, care a condus uneori la scăderea autenticității.

În cazul exegeților mai puțin cunoscuți, studiul crește în complexitate, autorul întreprinzând mai întâi expuneri sintetice ale activității în ansamblu, asezonate cu utile date biografice, pe fundalul cărora proiectează stăruitor contribuția lor la studierea și valorificare creațiilor țărănești. Se remarcă astfel câțiva culegători pasionați, ca T.T. Burada, S.Fl. Marian, Gr. Tocilescu, G.I. Pitiș și D. Stăncescu, toți analizați la obiect și cu răbdare de I.C. Chițimia. Cu unele noutăți metodologice în strângerea materialelor - Tocilescu lansează ideea adunării integrale a folclorului, Pitiș

dă prima monografie etnografică și folclorică regională etc. - sau în interpretare, meritele lor se vădesc îndeosebi în descoperirea și publicarea unor piese de valoare antologică. În schimb, A. Lambrior și M. Gaster se impun prin aportul lor teoretic. Toți aceștia înrăuresc dezvoltarea folcloristicii precedând școala lui I. Popovici și O. Densușianu, cu accent pe dialectologie, și aprecierea creației orale din punct de vedere literar (D. Caracostea, P. Caraman s.a.). Așadar, cunoașterea fenomenului folcloric direct de la sursă, evidențierea unor cercetări neglijate sau insuficient adâncite din perspectiva contemporană, caracterul științific subliniat și de subsolurile bibliografice etc. caracterizează și contribuțiile la acest volum, certificând superioritatea investigației.

Îndrăgostit de comorile anonime ale literaturii populare, din care a alcătuit culegeri notabile de asemenea, I.C. Chițimia s-a ocupat ani de-a rândul, era și de așteptat, și cu studierea tezaurului folcloric propriu-zis, îmbogățindu-și cu încetul procedeele de explorare cu posibilitățile sintetizatoare ale comparatismului. Asociaționismul mai mult sau mai puțin întâmplător și apropierea istorice și filologice, aspecte impuse nu numai periferic și în *Problema de bază ale literaturii române vechi* ori în *Folcloriști și folcloristică românească* de necesitatea verificării cutărui element discutabil, se vor asambla în *Folclorul românesc în perspectivă comparată* (1971) într-o concepție unitară care va fixa metoda precumpănitoare a exegezelor în funcție și de intenția urmărită de autor: stabilirea individualității folclorului românesc prin comparații cu folclorul altor popoare europene.

Prima despărțitură are rosturi mai degrabă introductive, stabilind câteva repere teoretice - datare și periodizare, clasificare și defnire, gen și artă, condiții și realizare etc. - care pledează pentru folosirea metodei filologice în studiile folcloristice. A doua, în schimb, care alcătuiește miezul volumului, se adună în studii despre aproape toate speciile literaturii populare - balada, bocetul, basmul, povestea, proverbele, ghicitorile, snoavele și cântecele pentru copii - absența liricii explicându-se prin însușirile și mai apăsate individuale, deci mai greu de defnit cu ajutorul comparațiilor. Caractere distinctive ale spiritualității rurale de la noi sunt scoase pregnant în relief în aceste vaste tablouri comparate, istorice și geografice. Stăruind în cea mai mare măsură asupra realizărilor poetice,

autorul încearcă și izbuteste să delimiteze fondul și expresia proprie zonei românești în contextul european. Deoarece alăturările, asemănări și deosebiri, deși se referă mai insistent la ariile învecinate, acoperă și marile culturi occidentale. Grăitor în acest sens este studiul despre baladă. După ample expuneri analitice, dense și docte, I.C. Chițimia stabilește diferențele dintre zona apuseană și cea răsăriteană, după care, deductiv, formulează particularitățile spațiului românesc raportate la cel sârbesc, rusesc, bulgar etc., implicit la cel englez, german ș.a. În funcție de treapta pe care se plasează între ficțiune și realitate, baladele românești se împart în legendare, vitejești, social-familiale și istorice. Cu excepția Novăceștilor, nu prezintă fenomenul ciclizării. Realizează în versuri de factură populară, evitând retorismul, descrieri colorate în tablouri largi, situându-se valoric pe unul din primele locuri. Acest adevărat model de studiu comparatist este aplicat și în examinarea celorlalte specii folclorice, fundamentând în multe cazuri progresul incontestabil al cercetării și dezideratul cărții. Partea a treia cuprinde, afară de o pertinentă istorie a folcloristicii polone, considerații mai generale despre stadiul și perspectivele studierii literaturii populare românești.

Profilul omului de știință se întregeste armonios cu lucrările din domeniul polonisticii, al cărei părinte iubit și respectat a fost. Inițiată în timpul specializării postuniversitare, o activitate neîntreruptă de peste cincizeci de ani, didactică și științifică, s-a soldat cu rezultate mai mult decât meritorii. Specialiștii formați de acest pedagog desăvârșit, cu largă viziune asupra culturii, cursul de *Istoria literaturii polone (secolele al XII-lea – al XVIII-lea)*, multigrafat în 1972, și nenumăratele studii printre care se impun în primă atenție cele despre romanticul A. Mickiewicz, considerat din unghi comparatist, ca să ne referim numai la acesta, iată doar câteva repere convingătoare literare care dau măsura realizărilor în câmpul unei discipline ce tindea să devină pentru zelosul ei trucidat violina lui Ingres, dacă nu cumva a și devenit, judecând după lucrările care așteaptă lumina tiparului.

Acordarea unei înalte distincții, Ordinul „Polonia Restituta”, în 1970 (în grad de cavalier) și în 1974 (în grad de ofițer) sau traducerea și publicarea la Varșovia în 1983 a unei importante selecții de studii, *Literackie studia i szkice rumunistyczno-polonistyczne*, stau mărturie convingătoare, *exempli gratia*. Apărută sub îngrijirea lui H. Misterski, fost absolvent al Facultății de

Filologie din București, cartea este alcătuită din trei secțiuni întrepătrunse organic în funcție de scopurile sintetic-integratoare ale autorului - mănunchiuri de probleme complexe privite întotdeauna din perspectivă comparatistă. Cursivă, logică și la obiect, retrospectiva încheagă o imagine sugestivă, chiar dacă pe alocuri inegală a contribuției omului de știință în toate domeniile în care și-a desfășurat activitatea. Profesorul I.C. Chițimia împlinea atunci vârsta de șaptezeci și cinci de ani, iar colegii întru profesii din țara prietenă își marcau astfel cu fast și considerație prinosul de solidaritate intelectuală cu savantul român, recunoștința lor pentru strădania răspândirii uneia dintre marile literaturi europene – cea polonă.

Omagiul lor generos, întremător și cu semnificații înălțătoare, se cuvine urmat de bună seamă în semn de aleasă cinstire a înaintașilor iluștri care ne-au ajutat să devenim ceea ce suntem astăzi. Să deslușim, așadar, în acest moment de sărbătoare-comemorare, șoapta ferecată în mărețele zboruri icarești, a celor ce-au fost învățătorii noștri și, într-o nobilă rivalitate cu făptuirile perene, să le purtăm mai departe prin vreme făclia mirabilă cu modestie și probitate după puterea și priceperea ce ne-au fost dăruite fiecăruia.

Stan Velea

PANDELE OLTEANU – UN DECENIU DE LA DISPARIȚIE

Slavistica românească a evidențiat prin lucrările sale numeroase concordanțe între cultura noastră și cea a popoarelor slave. În acest context, o anumită contribuție a avut-o și studierea la Universitatea din București a limbii și literaturii slovace, mai întâi sub formă de lectorat, apoi ca specializare filologică.

Coordonatorul lectoratului a fost profesorul Pandele Olteanu. Născut la 5 septembrie 1908, în comuna Bascov, lângă Pitești, a fost cel mai mic din cei 11 copii (7 fete și 4 băieți) pe care părinții (țărani din lunca Argeșului) i-au educat în spiritul ortodoxismului și al prețuirii muncii celorlalți. Casa în care au crescut nu era un conac, dar, înconjurată fiind de dealuri abrupte, cu drumuri anevoioase, arăta uneori în amurg ca un tablou desprins parcă din peisagistica rurală a lui Van Gogh.

Din cei 11 copii numai băieții au avut parte de carte, fetele se îngrijeau de gospodărie, căpătând fiecare la vremea măritişului câte o bucată de pământ. Ele, din munca la câmp, alături de părinți, și-au întreținut frații în școli.

Prezența copiilor într-un mediu pastoral i-a ținut mereu sănătoși, dispariția lor biologică petrecându-se în mod firesc, la vârste respectabile, peste 80 de ani. Însuși profesorul Olteanu s-a stins când împlinise 87 de ani, fără a suferi de vreo boală îndelungată

Vigoarea și popularitatea sa l-au ținut mereu în preajma tinerilor. Ca și profesorul I.C. Chițimia, care îi era bun prieten, lucru mai rar întâlnit în lumea universitară, el participa adesea la multe manifestări din facultate și din afara acesteia. Profesorul Olteanu este, așa cum spuneam la început, coordonatorul primului lectorat de studiere sistematică a limbii și literaturii slovace în România. Lectoratul s-a bucurat de o mare popularitate, fiind frecventat de numeroși studenți, absolvenți ai liceelor românești, dar și ai școlilor cu limba de predare slovacă din Arad și Bihor. Mulți dintre acești

licențiați ai fostei Facultăți de Filologie au ocupat posturi în diferite redacții și edituri, în cadrul Arhivelor Statului, în școli din Ardeal și chiar în diplomație. La succesul secției a contribuit în primul rând profesorul Olteanu datorită experienței sale bogate, dobândite ca dascăl de limbă și literatură română la diferite licee din Iași și din București. O bună perioadă a fost lector de cultură și civilizație română la Universitatea „Comenius” din Bratislava, prilej care i-a permis nu doar însușirea practică a limbii slovace, ci și aprofundarea noțiunilor de slavistică. Studiile sale, publicate între timp, au avut ca obiect legăturile strânse dintre cultura slavă și cea română. Merită citate în acest sens lucrările *Rumunská kultúra a slovanstvo*, Martin, 1947; *Despre originile culturii slave în Transilvania de Nord și Maramureș*, „Romanoslavica”, I, 1958 (publicat în limba franceză), precum și cele două ample monografii critice: *Povestirile slave despre Vlad Țepeș și Fiore di virtu* (Floarea darurilor). La acestea se adaugă multe alte studii și articole, o bibliografie aproape completă a lucrărilor sale o găsim în revista „Romanoslavica”, XXII, 1984 (p. 441-445).

În scris, profesorul avea un stil aparte, cu multe paranteze și adnotări, ceea ce crea uneori mici dificultăți editorilor. În esență însă informația sa era bogată, bine motivată și greu de combătut.

Convingătoare erau și prelegerile ținute. Vorbea liber, foarte rar se folosea de note de curs, avea doar un plan de expunere cu date precis argumentate, pe baza unei bibliografii mereu actualizate.

În afara unor diplome și medalii acordate de ambasada fostei Republici Cehoslovace și, mai recent, a celei Slovace, ca slavist profesorul Pandele Olteanu a fost sărbătorit la Biblioteca Națională de la Martin (Slovacia), în cadrul unei ceremonii cu prilejul Congresului Internațional de Slavistică din 1993, când i s-a înmănat o înaltă distincție culturală.

Dacă secțiile de limbi și literaturi slave mai funcționează așa cum împrejurările de față o permit, acest lucru se datorează în bună măsură și înaintașilor noștri.

De aceea considerăm reunirea de astăzi, organizată de Asociația Slaviștilor, un bun prilej de prețuire și omagiere a meritelor acestora.

Gheorghe Călin

*
* *

Filologia slovacă la Universitatea din București are în persoana profesorului Pandele Olteanu pe întemeietorul și creatorul ei.

A făcut parte din generația de slaviști români născuți în primul deceniu al secolului al XX-lea (alături de D.P. Bogdan și I.C. Chițimia). După absolvirea în 1935 a Facultății de Litere și Filozofie a Universității din București – unde i-a avut profesori pe Ovid Densusianu, N. Cartoian, I.A. Candrea și D. Caracostea, a urmat cursuri de specializare în slavistică în Bulgaria și Polonia, iar mai târziu, după o perioadă de profesorat la licee din Iași și București, a funcționat ca lector de limba română la Facultatea de Filologie a Universității „J.A.Comenius” din Bratislava (1942-1949). Aici, în colaborare cu colegi cehi și slovaci, și cu unii slaviști români, editează un unic număr al revistei „Românoslavica” (1948). Când în acest an se înființează la Universitatea din București lectoratul de limba slovacă, sarcina conducerii lui îi este încredințată lui Pandele Olteanu, care timp de trei decenii va forma generații întregi de slovaciști; printre aceștia se numără Corneliu Barborică, Silvia Niță-Armaș, Gheorghe Călin, Anton Tănăsescu și alții.

A redactat pentru necesități didactice manuale de limbă și literatură slovacă pentru uz universitar, precum și manuale pentru uzul școlilor cu limbă de predare slovacă din învățământul preuniversitar.

Totodată, profesorul P. Olteanu s-a remarcat și ca unul dintre cei mai buni specialiști în studierea și editarea textelor slavo-române, ca și în predarea cursurilor de slavă veche și slavonă, de gramatică comparată a limbilor slave. În afara primului manual universitar de *Slavă veche și slavonă românească* (1975), pe care l-a coordonat, a lăsat câteva substanțiale studii de amănunt: *Limba povestirilor slave despre Vlad Țepeș* (1961), *Sintaxa și stilul paleoslavei și slavonei* (1974), precum și câteva ediții exemplare de texte (*Aritmologia și Etica lui Nicolae Milescu; Floarea Darurilor*) sau studii de stabilirea izvoarelor și originalelor unor texte fundamentale (*Cazaniile lui Coresi, Cazania lui Varlaam; Pravila lui*

Coresi, Pravila de la Govora), fiind unul dintre cei mai buni specialiști-textologi în cea mai bună tradiție filologică.

Membru fondator al Asociației Slaviștilor (1956), membru al Comisiei de Textologie a Comitetului Internațional al Slaviștilor, participant activ la numeroase congrese și conferințe internaționale în domenii ca: stilistică, bizantinologie, romanistică, tracologie etc., Pandelescu Olteanu a rămas, până la dispariția sa (18 decembrie 1995), un exemplu de slujitor devotat al științei slavisticii.

Mihai Mitu

RECENZII

Victor Vascenco, *Lipovenii. Studii lingvistice*, București, Editura Academiei Române, 2003, 232p.

Ediția pe care o prezentăm este unicat în peisajul lingvistic românesc (deși de-a lungul timpului autorul a publicat materialele incluse), deoarece abia acum cercetătorul, cititorul poate aprecia efortul depus în realizarea imaginii complete a lipovenilor (istorie, limbă, folclor). Spre deosebire de studiile obișnuite, cele de dialectologie implică cercetarea pe teren, cercetare dificilă din mai multe puncte de vedere. Pentru aceasta, volumul de muncă (urias în acest caz: studii cu privire la originea și graiurile populației n-au existat la momentul abordării temei) și responsabilitatea interpretării aparțin cercetătorului, care nu o dată s-a confruntat cu deficiențe materiale, cu refuzul celui anchetat de a răspunde la chestionar, cu probleme cotidiene și de transport în zonă ș.a.

După *Cuvânt înainte* (p.9), în volum urmează trei părți: **Lingvistică etnografică** (detaliat: *Staroverii din Europa, ... din România, ... Bulgaria, ... America și Graiul lipovenilor din Pisc (Brăila)*, p.13-95; **Lingvistică antroponimică**: *Patronime, ... Tradiție și inovație în antroponimia lipovenilor; Prenumele masculine, ... feminine; Numele de familie ...; Sistemul antroponimic lipovenesc. Privire de ansamblu*, p.95-191; **Anexe** (*Bibliotheca philologica rossica lippovana. Index scriptorum, Termeni lingvistici..., Abrevieri..., Indice de autori și Ilustrații*) p.191-232.

O primă problemă a fost originea numelui de lipovean, problemă controversată, problemă expusă corect de autor cu enumerarea faptelor în ipoteza apelativă, ipoteza toponimică, ipoteza antroponimică și ipoteza sacrală. În final cititorul este dispus să accepte concluzia autorului: de la un radical *filipp*, de la numele propriu *Filipp*, prin eliminarea primei silabe s-a ajuns la *lipovane, lipoveni*, alături de *ardelean, brăilean*, ș.a. (p.43-46); este aici loc pentru viitori cercetători.

Structura volumului oferă cititorului posibilitatea să urmărească în timp și spațiu evoluții spectaculoase, teorii cu implicații diverse, concluzii punctuale și detalii rar întâlnite, unde atenția autorului, excepțională sa pregătire lingvistică (și nu numai), acuitatea cu care deapănă faptele și cele spuse în varii situații și de alții, conduc la aprecieri deosebite din partea celui ce urmărește textul până la final.

În partea a doua a volumului sunt tratate cu multă atenție probleme de antroponomie cu accentuarea aspectelor tradiționale și a inovațiilor domeniului, a faptelor rezultate din bilingvism, a variațiilor antroponimelor acestei populații, a diversității lor cu forme savante și populare, neologice, rezultat al interferenței (*Grigori, Gheorghie, Dănilă*).

În volum sunt prezente scheme grafice (p.20), hărți (p.18, 77), tabele (p.51, 53, 114, 121-128, 138-146, 155-157) capabile să detalieze și să suplimenteze vizual datele expuse în text; acestea sunt de mare valoare (încă un merit al autorului) pentru o eventuală comparație în viitor. Deosebit de instructive apar datele referitoare la graiuri (p.34) și itinerariul deplasărilor staroverilor (*starovere!* – la autor) din Extremul Orient, din Rusia europeană până în Montana, S.U.A., în anii '30-'90 ai secolului al XX-lea (p.66).

Studiile realizate de cei mai mulți cercetători (11 teze de doctorat) s-au finalizat și sub forma unor comunicări, cursuri, conferințe, între anii 1960 și 2003, patru decenii de activitate intensă cu rezultate meritorii.

Bibliografia diferitelor teme, ca și cea generală (*Anexe*) întregesc (un alt merit al autorului) volumul în mod benefic pentru cititorul sau cercetătorul anilor următori. O serie de imagini în finalul volumului ne dau crâmpie din viața lipovenilor în timp. Avem chiar prilejul să-l vedem pe autor în diferite momente: alături de cei din Pisc sau atunci când expune o comunicare la Asociația Slaviștilor din România (2002-2002), ca și pe coperta finală (unde există și un util CV).

Volumul conține un imens material lingvistic aferent graiurilor (cel din Pisc, studiat în detaliu de autor, fiind și cel mai valoros) pentru prima dată sub un titlu unic este, fără îndoială, unul de referință pentru oricine și oricând, dar care rămâne deschis cercetărilor ulterioare, nu pentru suplimentarea datelor existente, ci pentru a iniția noi studii. Acest din urmă fapt se impune fiindcă în timp avem alte generații, persoane cu alte orientări (orientarea religioasă a lipovenilor rămâne peste timp și este chiar un

exemplu de respect deosebit față de viața spirituală), alte practici (deși cea tradițională se menține deocamdată), alte opțiuni profesionale și altă dezvoltare socială, ceea ce duce la inevitabile schimbări și în graiul matern, aflat în continuu contact cu vorbitorii de română sau de alte limbi.

Neîndoielnic, studiul care ar începe în primul deceniu al secolului al XXI-lea, s-ar distinge printr-o nouă abordare, prin noi tehnici și aplicații tehnologice și rezultatul ar fi, credem, superior celor obținute în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Lucrarea va ajuta enorm în clarificarea diverselor aspecte ale cercetării vieții și limbii staroverilor.

Opinăm pentru realizarea unui rezumat (5-10 p.) în limbile de circulație și atașarea lui la volum. Varianta integrală în aceste limbi este una de viitor apropiat. Publicul din alte părți este interesat să cunoască lucrarea și chiar s-o recomande în cercul lingviștilor, dialectologilor, slaviștilor.

Autorul, Victor Vascenco, merită elogiul lingviștilor de aici și din alte părți ale lumii. Sincere felicitări pentru noua și valoroasa sa carte.

Maria Dumitrescu

Sarmatismul baroc doar „hybris” al Renașterii?

Constantin Geambașu, *Cultură și civilizație polonă. Secolele al X-lea – al XVII-lea*, București, Editura Paideia, 2005, 445 p.

Cu toate progresele înregistrate nu doar în ultima vreme în știința literaturii, în studierea și definirea conceptului de sarmatism ca noțiune, gen, stil de viață sau ideologie estetică încheiate și cuprinse în 1888 de H. Wölfflin în cartea *Renașterea și barocul*, unde savantul elevetian formula un prim sistem cât de cât unitar și coerent al barocului, se mai găsesc și astăzi destui specialiști polonezi care consideră că mentalitatea și cultura sarmate s-au format ceva mai târziu decât se crede, în secolul următor, al XVIII-lea, într-o Polonie slăbită și demoralizată de războaiele pustiitoare din secolul anterior, procesul sfârșind abia în 1795, o dată cu a treia împărțire a țării între Prusia, Rusia și Austria¹. Prin urmare, ritmul prefacerilor înnoitoare a încetinit pe toate planurile, viața scurgându-se pe făgașele tradiționale, marcate de semnele eroziunii și înapoierii: cultul autohtonismului, disprețul față de muncă, xenofobia, respingerea rațiunii, a științei și a toleranței. Chiar dacă ideile iluministe au cunoscut o oarecare răspândire în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, subminând vechile tabieturi, majoritatea covârșitoare a poporului din mediul rural și-a păstrat neschimbate provincialismul fără orizont și nevoile culturale limitate. Inițiată mai de timpuriu, renunțarea la preceptele sarmate în aspectele lor precumpănitor retrograde reprezintă *de facto* o consecuție a evenimentelor departe de a se fi încheiat. Iată de ce lectorul român ar fi avut nevoie, pentru

¹ Vezi, de pildă, P. Trzeciak, *Modernismul și sarmatismul*, „Nowe Książki”, Varșovia, 2006, nr. 2, p. 36.

o mai profundă înțelegere a evoluției fenomenelor, de o imagine mai consistentă în informații de acest fel, care să-l prevină, cel puțin deocamdată, dacă nu să motiveze și să explice fie și succint unele particularități ale contextului cultural și istoric.

Fiindcă pricini înrudite, asemănări sau deosebiri, pe de altă parte, sau, nu în rândul din urmă, dorința alcătuirii unui tablou de ansamblu, ce tinde premeditat și neîntrerupt să se constituie și didactic într-o sinteză pluridisciplinară, sunt, acestea și altele, complicate operații de atelier, a căror săvârșire presupune o elaborare îndelungată, implicând participarea intelectului la tensiuni maxime. Toate aceste necesități de laborator, deloc ușoare, subliniem, fac ca „formalitățile” pregătitoare să dureze mai mult timp și să cheltuiască eforturi mai mari chiar decât redactarea textului final. Să conchidem, așadar, de la bun început că slavistul Constantin Geambașu a conceput o lucrare ambițios dificilă prin imensitatea, repetăm, și varietatea aproape derutantă a problematicii, intitulată *Cultură și civilizație polonă. Secolele al X-lea – al XVII-lea* (Editura Paideia, 2005), a cărei parcurgere este ușurată considerabil mai ales prin însușirile intrinseci ale scriiturii, dintre care se impun la prima vedere claritatea necăutată și încă nealterată de clișee de fabricație proprie ori de împrumut, cu aplecare spre expresia academică, simplitatea și rectitudinea exprimării suficient stăpânite, obiectivitate; uscăciunea care mai amenință, ici și colo, expunerea este subțiată până aproape de dispariție de unda de emoție ce răzbate reconfortant din înflăcărea cutărei demonstrații. Dacă unele dintre volumele apărute anterior învederau unele neîmpliniri în amănunt sau dificultăți în țesătura mai aspră a pânzelor analitice, de astă dată avem de-a face, indiscutabil, cu o contribuție științifică de maturitate, ale cărei soliditate informațională și suplețe a comentariului, finețea și echilibrul judecăților îngăduie rareori alte perspectivări critice în măsură să schimbe semnul aprecierilor.

Posibile îndeosebi în situațiile în care discursul narativ este rezemat pe mai puține suporturi bibliografice, folosite de altfel de autor până la vlăguire în special în capitolele introductive, eventualele revizuri teoretice sau adăugiri factologice ale opiniilor deja formulate, la fel de relative ca oricare altele, ar putea produce câteodată, fără tăgadă, modificări în reliefulurile configurației elementelor alcătuitoare, înlesnind astfel îndreptarea

atenției în alt chip și pe alte itinerare ale expunerii. Structurat spre comunicare în forma actuală, debutul relatării se urnește mai greoi, adunându-se parcă de pe făgașe mai depărtate de sforul expoziției de care se va apropia treptat până la contopire în despărțiturile următoare. Pentru a se plasa și a se menține în acest mod, tematic și valoric, pe unul din locurile fruntașe în topul puținelor cărți, într-adevăr, dedicate culturii și civilizației din Polonia secolelor al X-lea – al XVII-lea, lucrarea, de pe acum de referință, pe care specialistul o anunță și o deschide magistral, încredințându-i generos desăvârșirea unui viitor neîntârziat, oricât de schimbător i s-ar putea arăta destinul în temerara confruntare cu timpul niciodată iertător.

Ca gen de cercetare, subiectul anunțat prin titlu, caracterele distinctive, finalitatea, implicat pedagogică, și criteriile de elaborare fixează tipologia studiului într-un perimetru mai cuprinzător al exegezelor istorist-comparatiste care interferează în proporții inegale, este adevărat, umanioarele și științele pozitive de contact imediat ori mai depărtate. Era de așteptat, în consecință, ca izvoarele documentare de natură și substanță diferite să se intersecteze convergent din direcții multiple în desfășurarea enunțului așezat preferențial sub semnul cauzalității cronologice, căreia C. Geambașu îi acordă locul și rolul principale în economia și semnificațiile lucrării. În acest scop, își pregătește insistent lectorul în câteva capitole introductive, legate firesc de situarea geografică central-europeană și manifestările existențiale conturate mai ales prin trăsăturile identitare ale lui *homo polonicus*, înstăpânite de-a lungul secolului în propria mentalitate și a vecinilor. Mai restrânse prin forța lucrurilor de puținătatea studiilor de referință, la care se apelează frecvent, din ele se vor dezvolta mijlocit realitățile transcendente: divinități, mituri, eroi eponimi, pe scurt, mitologia slavilor în general, urmată de cea a celor așezați pe Vistula, care se va prelungi într-o sumară descriere a obiceiurilor și a datinilor, a tradițiilor populare, cele mai multe, religioase.

Odată epuizată înfățișarea reprezentărilor nu totdeauna cu posibilități de atestare documentare ori prin descoperiri arheologice, nutrită, în schimb, din belșug cu surse din studiile autohtone și străine de specialitate, amintite cu probitate științifică de fiecare dată, expunerea își sporește concretețea, siguranța și relieful devenirii social-politice și culturale ce acoperă

primele secole, al X-lea – al XII-lea, în care debutează geneza statului polon. Încercând astfel să depășească împotririile de început ale materiei, luptele dintre rege, aristocrație și cler, continuate și în secolul următor de contradicțiile tendințelor de fărâmițare feudală cu cele de centralizare, unificarea Poloniei se va desăvârși cu destule victime și trudă abia sub domnia regelui Władysław Łokietek.

O substanțială întregire nu numai teritorială va avea loc în 1385, când Lituania se va alătura Coroanei Poloniei, iar noul stat își va alege ca rege pe Władysław al II-lea Jagiełło, întărindu-și puterea economică și militară și oferind condițiile propice pentru avansul cultural în sincronie cu modelul european, față de care se acumulasera importante rămăneri în urmă. Este încă unul din motivele pentru care autorul stăruie îndeosebi în a evidenția tendințele constructive, războaiele purtate, mai mici sau mai mari, pentru stăpânirea unor orașe ori ținuturi de graniță, menționate și ele, desigur, coborând în registre subiacente. De aceea, nu puțini dintre domnitorii aparținând mai multor dinastii care s-au perindat la tron de-a lungul veacurilor îndepărtate s-au păstrat în istorie tocmai pentru înfăptuirile mărețe și măsurile care au avizat îmbunătățirea vieții supușilor, emanciparea socială, intelectuală, civilizatoare. Toate fapte și oameni de seamă amintiți și laudați în scriptele timpului. Cele 12 tomuri din *Istoria Poloniei*, întocmite între 1455-1480 de Jan Długosz, *Cronica* lui W. Kadłubek din 1220, înființarea primei biblioteci din Polonia la 1100, apariția primei cărți în limba polonă în 1513, prima școală umanistă de nivel mediu din 1517, teoria heliocentrică a lui N. Copernic în 1543 și nenumărate alte realizări exemplare certifică destoinicia înaintașilor și stau mărturie nepieritoare a dăinuirii urmașilor de astăzi.

Chiar dacă în acest prim volum polonistul își oprește atenția asupra perioadei scurse numai până în secolul al XVII-lea inclusiv, tabelul cronologic plasat util la sfârșitul cărții înșiră evenimentele și personalitățile până în Polonia contemporană, dezvăluindu-și astfel intenția de a le continua. Va prezenta, ca urmare, devenirea țării vecine numai din perspectiva apreciativă a evului mediu, a Renașterii și a barocului, așezând umbrele și luminile tabloului după confruntarea cu discernământ a propriilor opinii cu multe altele formulate de alți autori într-o bibliografie vastă, din care ar fi fost de un real folos, neîndoielnic, să nu lipsească, spre pildă, cele

trei volume semnate de R. Munteanu – *Clasicism și baroc în cultura europeană din sec. al XVII-lea* (1981, 1983, 1985).

Referindu-se critic la starea culturii și a civilizației din medievalitatea timpurie, urmată de revitalizarea umanismului greco-latin în vremea Renașterii de pe meleagurile lehite și înregistrând principalele înnoiri și progrese din câmpul unor domenii predilect artistice, cum ar fi arhitectura, sculptura, pictura, muzica și literatura, C. Geambașu va întocmi o adevărată monografie a sarmatismului de tip baroc. Începând mai întâi prin a stabili sensul adevărat al cuvântului, legându-l etimologic de latinul Sarmatia și urmărindu-i consecvent evoluția eflorescențelor pe o arie și într-un timp destul de extinse, pentru a-i distinge inserțiile de impostură și corespondențele pozitive, exegetul izbutește să explice meandrele dezvoltării și ipostazele pe care le-a împrumutat prin vreme sub presiunea istoriei acest concept în mai multe domenii ale realității: concepție și stil de viață, moralitate, arte și conduită politică. Așezându-i la rădăcina semantică privilegiile de tot felul, specialistul îi descoperă și-i verifică părțile slabe care l-au făcut să dăinuie în mare din a doua jumătate a secolului al XVI-lea până spre sfârșitul primei jumătăți a secolului al XVIII-lea, deși ajunsese să se identifice cu xenofobia și viața fără orizont cultural de la moșie. Două dictoane cunoscute îi exprimau de minune esența: „Șlahticul pe-a lui moșie voievod poate să fie” și „Ca pe-a lui Sas vreme, mănâncă, bea și dă drumul la curea”. Se înțelege însă că dacă aceste expresii ar spune întreg adevărul, s-ar renunța în acest fel cu totul și la acea brumă de realitate care îl menține încă în perimetrul existenței lui tipologice în formele artistice. Acest adevăr rămâne încă de demonstrat cu argumente doveditoare. Oricum însă, sarmatismul baroc, cu toate contradicțiile și exagerările lui evidente, înclinăm să credem că nu poate fi izgonit în chip exclusivist din unele forme ale artelor, în Polonia și aiurea. Tot așa cum s-a renunțat mai demult și la ideea întinderii lui peste întreaga suprafață locuită de slavi. De aceea supozăm că analiza pe care polonistul român o va întreprinde în continuarea lucrării sale judecând rezistențele sarmatismului baroc față de atacurile ideilor iluministe din Polonia îl vor putea conduce probabil la concluzii mai nuanțate și mai puțin tranșante. Trăim, se pare, într-o epocă a relativizării prin excelență, care începe uneori să devină stingheritoare. O relativizare generalizată se transformă însă în opusul ei,

autodistrugându-se. Asemenea reversului ei. *Ergo?*... Întrucât, coexistând în registrele creației artistice cu barocul „aristocratic”, cultivat în special la curtea regală, a ajuns să se întrepătrundă cu unele elemente de natură apropiată ale acestuia: inteligența *concetto*-ului, luxurianța podoabei ornante sau fidelitatea jovială a *puntei*, fuzionând armonios întru stârnirea bucuriei convivale și prelungindu-și reciproc în acest fel persistența. Chiar dacă realitatea sugerată de imagine nu mai seamăna cu cea *de facto*. *Si non e vero, e ben trovato*, susținuse cândva Giordano Bruno cu îndreptățire.

O carte incitantă la reflecție așadar, care va îmbogăți bibliografia de referință a slavisticii românești. Încheierea ei, cât mai grabnică, este așteptată nu doar de destinatarii din mediul universitar.

Stan Velea

M.V. Leskinen, *Мифы и образы сарматизма. Истоки национальной идеологии Речи Посполитой* (Mituri și imagini ale sarmatismului. Izvoarele ideologiei naționale ale Republicii), Moscova, 2002, 178 p.

Sarmatismul polon – fenomen cultural și ideologic specific – a stat în centrul atenției cercetătorilor polonezi și străini¹. Întins, după părerea unor exegeți, pe o perioadă de un secol și jumătate (sfârșitul secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului următor)², a marcat conștiința națională polonă a timpului, constituindu-se într-o adevărată ideologie nobiliară, dar și într-un stil cultural³.

Printre lucrările semnate de exegeți străini, apărute în ultima perioadă, se numără și monografia Mariei Voittovna Leskinen, cercetătoare din spațiul rus, excelentă cunoscătoare a domeniului.

Structurată în 5 capitole, cartea dezvăluie sistematic și metodic esența fenomenului, concentrându-se asupra componentelor sale constitutive (mit istoric, ideologie politică, stil cultural), pentru a ajunge la o interpretare proprie și convingătoare prin raportare frecventă la sursele istoriografiei polone, dar depășind cadrul strict polonez, prin extensiunea acestuia la spațiul ucrainean și nu numai.

Sarmatismul presupune din partea oricărui cercetător reevaluarea tradiției ideologice și culturale din secolele al XVI-lea - al XVII-lea.

¹ T. Mańkowski, *Genealogia sarmatyzmu*, Varșovia, 1946; Jan Stanisław Bystroń, *Megalomania narodowa*, Varșovia, 1995, p. 18; S. Cynarski, *The Shape of Sarmatian Ideology in Poland*, „Acta Ploniae Historica”, 1968, nr. 19; J. Michalski, *Le sarmatisme et le probleme d'europeisation de la Pologne*, în *La Pologne et le Hongre aux XVI-XVIII siecles*, Budapest, 1981; J. Tazbir, *Między postawą otwartą a sarmatyzmem*, în *Kultura szlachecka w Polsce*, Poznań, 1998; *Słownik sarmatyzmu*, red. A. Borowski, Cracovia, 2001; M.V. Leskinen, *Мифы и образы сарматизма. Истоки национальной идеологии Речи Посполитой*, Moscova, 2002; C. Geambașu, *Sarmatismul polonez - ideologie nobiliară și stil cultural*, în *Modele și metamorfoze inter- și intraculturale*, Editura Universității din București, 2006, p.293-300.

² T. Chrzynowski, *Sztuka w Polsce od I do III Rzeczypospolitej. Zarys dziejow*, Varșovia, 1998.

³ A. Walicki, *Sarmatismul: mit istoric, ideologie politică, stil cultural și etapă în evoluția conștiinței naționale în Polonia*, în Chantal Delsol, Michel Maslowski, Joanna Nowicki, *Mituri și simboluri politice în Europa Centrală*, Chișinău, 2003, p. 163-173.

Majoritatea autorilor care s-au ocupat de sarmatism a atras atenția asupra mitului sarmat referitor la genealogia polonezilor, la legătura indestructibilă dintre mit și istorie, la relația dintre polonezi și ceilalți (vezi îndeosebi capitolul 3, *Obraz Rodiny v sarmatskoj kartine mira*, p.69-95). Este perioada când se instituie democrația nobiliară, când nobilii obțin în disputa cu puterea regală numeroase privilegii, dornici să mențină și să dezvolte structuri politice și ideologice similare cu cele din sistemul republican roman. Considerându-se moștenitori direcți ai romanilor, ei tind spre consolidarea sistemului de Republică nobiliară, complet opusă regimurilor absolutiste din Europa Occidentală de atunci. Se conturează astfel o atitudine critică a sarmaților polonezi față de ceilalți europeni, căci prin sistemul de guvernare acceptat aceștia nu mai constituiau un model. Încrezători în propriile idei și concepții de organizare a statului, nu-i privesc cu ochi buni pe străini, manifestând adeseori atitudine xenofobă.

Există numeroase aspecte pe care autoarea le ia în discuție în cartea de față. Merită să ne oprim ceva mai detaliat asupra câtorva dintre ele. De pildă, ni se pare interesantă viziunea sarmaților asupra conceptului identitar. Cercetătorul T. Mańkowski consideră, printre altele, că mitul originii sarmate a devenit în mod paradoxal „baza ideologiei exclusivității poporului polonez”¹. Maria Leskinen vine cu observația pertinentă, potrivit căreia nu ar trebui văzut aici un paradox, ci un fenomen firesc, dacă pornim de la ideea că, paralel cu căutarea rădăcinilor, cu procesul de mitologizare, se manifestă tendința *de a proiecta mitul originii în istorie*. O asemenea tendință duce la crearea concepției specificității, a individualității, iar de aici nu mai este decât un singur pas până la formularea sau afirmarea caracterului excepțional al poporului polonez. Leskinen vede, pe bună dreptate, cauza acestui fenomen în demersul *autoidentificării etnice (sau naționale)*, care se construiește atât pe baza imaginii „celuilalt”, cât și pe cea a „sinelui”².

Cronicarii medievali se refereau la poporul polonez, dar, de fapt, aveau în vedere doar nobilimea (șlahta). Noțiunea de popor, așa cum o înțelegem noi astăzi, în perioada medievală avea un sens mai restrâns, incluzând doar sfera militarilor, a cavalerilor, adică a nobililor – urmași

¹ *Op. cit.*, p.35.

² *Op. cit.*, p. 51.

nemijlociți ai sarmaților antici. Reprezentanții celorlalte pături sociale, orășenii și mai ales țărani, erau considerați urmași ai populației băștinașe cucerite și nu puteau fi considerați, din punct de vedere genetic, nici continuatori ai neamului sarmat, nici ai faptelor glorioase ale acestuia. Ca urmare, poporul se limita la șlahta în sine (poporul suntem noi, afirmau nobilii polonezi), conturându-se astfel tendința unui anumit exclusivism de clasă, cu repercursiuni semnificative asupra configurației societății polone¹. De altfel, evoluția evenimentelor istorice în urma unirii Regatului Polon cu Marele Ducat al Lituaniei și formarea Republicii celor Două Popoare (1569) impune anumite delimitări de natură semantică, vizibile încă din perioada respectivă, îndeosebi în intervențiile episcopului Stanisław Orzechowski, personalitate influentă a timpului. Acesta făcea distincție clară între etnie și cetățenie. Indiferent de etnie, apartenența la statul-națiune era condiționată de rangul nobiliar. El însuși, descendent din zona limitrofă răsăriteană, se considera rutean de etnie, dar polonez ca apartenență națională. Ca urmare, criteriul descendenței nobiliare acționa restrictiv în raport cu celelalte sfere sociale, dar asigura în același timp baza extinderii comunității nobiliare din toate teritoriile incluse în perimetrul Republicii. Din acest punct de vedere, politica de extindere în est a Poloniei a atras după sine mecanisme și strategii care au acționat în zona sensibilă a ființei naționale. Unirea Poloniei

¹ În limba polonă, paralel cu termenul *naród* (restrâns în perioada medievală doar la nobile și extins în perioada modernă asupra tuturor claselor care alcătuiau comunitatea națională polonă), există și noțiunea de *lud* (masele din popor, oamenii simpli, de rând). Termenul *populus* – în spiritul justiției romane – desemna și șlahta, și pe cei din afara ei, așadar, și pe cei de sus, și pe cei de jos; cuvântul *plebs* desemna doar păturile de jos, iar *communitas* făcea parte din *civis* (cetățenii statului care dispuneau de drepturi - vezi K. Grzybowski, *Ojczyzna – Naród - Państwo*, Varșovia, 1977, p.58); cunoscutul cronicar Marcin Kromer împarte și el poporul polonez (*populus polonis*) în două straturi: nobilii și plebeii (cei supti nobililor), iar regele Zygmunt August pomenește la rândul său despre două popoare: „poporul șlahtei” și „poporul simplu” (vezi Leskinen, *op. cit.*, p.53). În timpul primelor alegeri regale (1573), doar nobilii erau cetățeni ai statului (*civis*) cu drepturi depline.

Astăzi, în limbile slave, noțiunea de *naród* are o dublă semnificație: *popor și națiune*. În limbile romanice și în cele anglosaxone există cei doi termeni. Un popor devine națiune în momentul în care ajunge la propria conștiință națională. Acest fenomen s-a produs treptat, dar a căpătat amploare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu mișcările de eliberare și de afirmare națională.

cu Lituania a creat un nou cadru de comunitate multinațională, multietnică și multiconfesională, care a funcționat un timp fără contradicții sau conflicte semnificative tocmai datorită omogenității privilegiilor clasei nobiliare. Egalitatea în drepturi și accesul la privilegii erau asigurate tuturor nobililor, indiferent de ținutul sau etnia acestora.

O altă componentă a sarmatismului asupra căreia stăruie autoarea o reprezintă religia și rolul ei. Pentru a-și justifica poziția privilegiată în societate, șlahta căuta argumente de sorginte religioasă. În spirit medieval, obligațiile politice față de stat, așa cum am afirmat, erau privite totodată ca un serviciu adus divinității, ceea ce le conferea o conotație sacralizată. Ca urmare, dincolo de apărarea Patriei, principala misiune a șlahtei era apărarea Religiei¹. În concepția șlahtei, întrucât forma de stat republicană era consfințită de Dumnezeu, ea nu trebuia să fie schimbată. Orice încercare de modificare a acesteia era considerată un păcat în fața divinității. După cum observăm, ideea de stat era discutată în categoriile moralei creștine. Dumnezeu avea în pază Rzeczpospolita și poporul ei. Așa se explică și rolul important acordat credinței și Bisericii. Cunoscutul om de cultură, Piotr Skarga, reda această idee în chip metaforic: „Religia în trupul Republicii (Rzeczypospolita) este inima – ascunsă înăuntru, din care se scurge viața veșnică. Dacă credința este frântă – la fel ca inima rănită..., moartea amenință Republica”². Pe de altă parte, S. Orzechowski avea să formuleze teza despre polonezi ca popor ales. În lucrarea sa *Quincunx* nota: „Regatul polon, format din poporul ales și întemeiat pe dreptul divin, este sacru”³. Această idee mesianică va fi preluată și continuată multă vreme, devenind o componentă esențială a gândirii romantice. Mesianismul sarmat a încurajat tendințele mitologizatoare, polonezii, comparați cu israeliții, fiind considerați cel mai vechi popor slav, care se bucura în mod special de protecție divină. În opinia nobililor de la curte, Polonia și structura ei erau de origine divină, iar principala funcție a Republicii consta în „a asigura bucuria și plăcerea Domnului”⁴.

¹ Leskinen, *op.cit.*, p. 55.

² *Ibidem*.

³ *Polskie dialogi polityczne*, Cracovia, 1919, p. 232.

⁴ Vezi S. Cynarski, *op. cit.*, p. 12.

O parte importantă a studiului Mariei Leskinen se oprește asupra imaginii polonezului în ansamblu, urmărind evoluția și caracterizarea ethosului cavaleresc sau nobiliar. Dominată de viziunea maniheistă, lumea medievală era privită de obicei în categoriile binelui sau răului. În încercările de definire a propriei imagini întâlnim adjectivul *bun* sau *adevărat*. În plină Renaștere încă se mai întâlnește întrebarea cu privire la ce anume însemna să fii un bun rege, un bun nobil, un bun cavaler sau un bun magnat? Ca urmare, orice rang privilegiat în cadrul societății impunea atitudini și fapte etice. De pildă, un bun cavaler urma să-și slujească patria, să apere credința catolică în fața păgânilor și a protestanților și să se afirme prin fapte de glorie. Pe de altă parte, a fi un bun nobil însemna a cunoaște istoria strămoșilor îndepărtați și apropiați, ceea ce explică în mare măsură interesul și efortul de reconstruire a genealogiei. De aici și grija deosebită față de semnele heraldice. Nobilul polonez considera stema sau blazonul drept cea mai prețioasă avere, chiar dacă genealogia construită sub acest semn reprezenta de multe ori doar un mit. De asemenea, a fi un bun nobil însemna a cunoaște propriile drepturi, a apăra „libertatea de aur”, a respecta tradițiile și obiceiurile, a apăra onoarea etc.

Capitolul final (*Adaptacija sarmatskogo mifa. Ukrainskij sarmatizm*) oferă informații extrem de prețioase din spațiul limitrof răsăritean, referitoare la contextul conviețuirii multietnice și al interferențelor culturale, la preluarea și adaptarea unor modele și structuri mentale (vezi subcapitolele: *Osobennosti ukrainskogo sarmatskogo etosa; Rycarskij etos i moral'ni graždanskij kodeks*).

Cartea exegetei Maria Voittovna Leskinen reprezintă o contribuție serioasă la studierea și interpretarea sarmatismului polon și ucrainean, remarcându-se prin capacitatea de sinteză și de interpretare, prin formularea unor ipoteze noi, demne a fi luate în seamă. Pornind mai ales de la ultimul capitol al lucrării ne-am putea gândi încă de pe acum asupra ipostazei sarmate în Moldova, având în vedere legăturile intense din vechime între Regatul Poloniei și Țara Moldovei.

Constantin Geambașu

„Studia sienkiewiczowskie”- radiografia unei reviste

Înființată la 21 iulie 1986 la Lublin îndeosebi prin strădania cunoscutului istoric literar, sienkiewiczolog de renume în primul rând, prof. dr. Lech Ludorowski, Asociația „H. Sienkiewicz” a devenit în scurtă vreme principalul centru de studii asupra vieții și operei marelui clasic din Polonia. Propunându-și prin statut organizarea unor manifestări cu caracter artistic de popularizare și științifice, dezvoltarea contactelor de colaborare cu iubitorii și cunoscătorii creației sienkiewiczene din țară și din străinătate, în special cu diaspora și publicarea unei noi ediții de opere complete, conducerea Asociației a hotărât totodată și constituirea unui fond destinat Premiului Asociației „H. Sienkiewicz” care să răsplătească izbutirile de prestigiu în domeniile literar, artistic și științific în legătură cu personalitatea celui mai mare autor de proze istorice din țara sa. În primii doi ani, 1987 și 1988, premiul a fost acordat unor oameni de cultură polonezi, în 1989 el căpătând semnificații internaționale prin încununarea modestelor merite ale subsemnatului în răspândirea prin traduceri pe solul românesc a celor mai bune romane, pe de o parte, și a studiilor de polonistică, pe de altă parte.

Un loc de frunte în activitatea Asociației, în raport de rezultatele și rezonanța manifestărilor realizate, îl ocupă numeroase colocvii, sesiuni și conferințe naționale și internaționale, organizate în relativ puținii ani de existență - toate aceste inițiativă conducând în linie dreaptă către prof. Lech Ludorowski, un om de știință și un organizator de excepție. Consacrate, firește, patronului spiritual al Asociației, cele mai multe s-au soldat cu volume reprezentative care au contribuit substanțial la progresul cercetărilor asupra romancierului - laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1905. Iată câteva titluri ilustrative: *Drama polonă în secolele al XIX-lea și al XX-lea* (1987), *Studii de literatură polonă și străină* (1988), *Romanul istoric polonez în secolul al XIX-lea* (1992), *H. Sienkiewicz. Creație și recepție* (1992), *Romanul polonez în secolul al XIX-lea* (1992), *Romanul polonez în*

secolul al XIX-lea și al XX-lea (1993) ș.a. Toate aceste volume, tipărite de-a lungul anilor cu eforturi nu o dată intense și de durată, au fost îngrijite de același neobosit și împătimit sienkiewiczolog, cel mai bun în viață, Lech Ludorowski, el însuși, se înțelege, autor al unor lucrări de referință, precum *Despre atitudinea epică în Trilogia lui Sienkiewicz* (1970), *Arta povestirii în „Prin foc și sabie” de H. Sienkiewicz* (1977), *Vizionar al trecutului. Romanele istorice ale lui H. Sienkiewicz* (1989), *Măiestria artistică în Trilogia lui H. Sienkiewicz* (1993). Aparținând unor autori din Polonia și din alte țări, majoritatea tomurilor enumerate au întrunit aprecierile specialiștilor de pretutindeni pentru certele contribuții la adâncirea studiilor privind viața, operele și eco-ul lor peste hotare.

Tot astfel stau lucrurile și cu primul volum din noua serie „Studii sienkiewiczene”, intitulat *H. Sienkiewicz. Biografie, creație, recepție*, apărut în anul 1998, sub conducerea științifică a lui Lech Ludorowski și a Halinei Ludorowska. Volumul înglobează comunicările ținute cu prilejul anului Sienkiewicz, 1996, când s-au sărbătorit 150 de ani de la nașterea scriitorului și 100 de la apariția capodoperei *Quo vadis*. Intervențiile autorilor provenind din mai multe discipline înrudite - filologi, istorici literari și istorici ai culturii - continuă tradițiile cercetărilor interdisciplinare, punând accentul pe probleme fundamentale ale sienkiewiczologiei în perimetrul biografiei și al creației, ale interpretării cutărei opere și ale receptării artei scriitoricești în toate aceste domenii prin observații și cuprinderi originale. Acest eveniment editorial a fost posibil datorită ajutorului financiar al Ministerului Culturii și Artei, căruia, fapt revelator, i se alătură contribuția bănească apreciabilă a îngrijitorilor volumului. În comitetul de redacție figurează și un polonist român, subsemnatul, în semn de prețuire a dragostei sale niciodată dezmințite pentru cultura slavilor de pe Vistula.

Cele trei nuclee anunțate în subtitlu - biografie, creație și recepție – adună convergent pe tot atâtea fâgașe tematice întreaga tematică și problematică mirifică în diversitatea imaginilor parțiale a volumului. Fiecărui autor îi revine câte o intervenție într-o secțiune sau alta, cu excepția lui Lech Ludorowski, care semnează cinci, și a lui Z. Piasecki - două. Ordinea în sumar este hotărâtă firesc de construcția logică a celor trei componente amintite. Un fel de introducere reprezintă momentele din viața prozatorului, acțiuni cetățenești, înființarea bursei Sienkiewicz și relații cu

personalități contemporane, evocate, pe baza unor documente convingătoare de Lech Ludorowski, Z. Piasecki, R.M. Choroś și L. Putowska. Mai interesante și mai numeroase sunt încercările de scrutare a operei. Câteva se referă la nuvelă (E. Kosowska, Z. Mokranowska, și L. Ludorowski), cele mai multe stăruie asupra romanelor *Quo vadis* (T. Świętosławska, M. Kosman), *Pan Wołodyjowski*, (L. Ludorowski, I. Hotman, B. Trocha), *Trilogia*, (L. Ludorowski, B. Kosmanowa, T. Bożym), *Prin foc și sabie*, (F. Mincer), considerându-le din varii perspective critice și istorico-literare pe toate palierele formalizării. De tot puține sunt comunicările propriu-zis comparatiste (M. Komaczyński și A. Szypietz), numărul acestora înmulțindu-se, în schimb, cu cele privind recepția lui Sienkiewicz în Rusia (J. Chybienko, J. Orłowski, I. Adelgejm), Cehia (M. Sobotkova, J. Fiala) și America (J. Krzyżanowski). În sfârșit, câțiva dintre autori se ocupă de atitudinea posterității față de zestrea literară a lui H. Sienkiewicz: adaptări teatrale (H. Kosętko), popularizare (M. Łojek), filmări ale operei (H. Ludorowska) și cultul față de marele prozator în Wielkopolska (J. Konieczny).

Fără îndoială, o trecere în revistă minuțios analitică a tuturor intervențiilor nu-și are rostul aici, chiar dacă nu sunt puține cele care conțin elemente interpretative și informații biografice noi ce deschid importante perspective cercetărilor viitoare. În genere, însă, acest volum masiv din seria „Studiilor sienkiewiczene” rămâne pilduitor pentru cinstirea unuia din scriitorii clasici ai literaturii polone. Perenitatea operei, permanența lui Sienkiewicz în memoria conașionalilor se concretizează astfel prin circulația neîntreruptă între trecut și prezent, cu certe prelungiri spre viitor. Într-un cuvânt, o deschidere de ținută pentru cele ce urmează să apară.

Întrucât revista avea să satisfacă aspirații internaționale, găzduind în paginile sale și lucrări concepute de autori din alte spații etnice din afara Poloniei, conducerea Asociației „Sienkiewicz”, întrunită la Lublin, a hotărât alcătuirea unui consiliu de redacție corespunzător, care să includă și specialiști străini, afirmați prin publicarea unor lucrări de referință despre marele clasic lehit în țările lor sau prin traduceri de calitate, menite să lărgescă perimetrul cunoașterii operei. În consecință, au fost aleși poloniști consacrați, precum Jelena Z. Chybienko, Marcell Kosman, Barbara Kutynowa, Halina Kosętko, Ewa Kosowska, Jerzy B. Krzyżanowski, Halina

Ludorowska, Zdzisław Piasecki, Jan Paclawski, Maria Sienkiewicz, Stan Velea și Barbara Wachowicz, cu toții funcționând sub îndrumarea lui Lech Ludorowski în calitate de președinte. Un principiu cel puțin tot atât de important care guvernează activitatea consiliului este și cel referitor la cuprinsul volumelor care, pe lângă evenimente aniversare și comemorative, probleme și teme cu caracter precumpănitor colectiv (sesiuni, întâlniri, simpozioane, conferințe și congrese), poate fi constituit, la nevoie, și de subiecte-cărți unicat concepute de un singur autor.

Prilejul punerii în aplicare a acestui deziderat s-a ivit îndată după apariția, în 1998, a numărului inaugural când, în numărul al doilea al „Studiilor sienkiewiczene” vede lumina tiparului în 2002 o temeinică lucrare științifică scrisă de Zdzisława Mokranowska, *În lumea prozei lui Henryk Sienkiewicz*, cadru didactic și cercetătoare de excepție la Universitatea din Silezia. Concentrându-și eforturile științifice asupra prozei istorice (H. Sienkiewicz, M. Kossak-Szczucka, H. Malewska și M. Kunczewiczowa), cu opriri mai frecvente asupra celui dintâi, autoarea și-a îmbogățit preocupările în ultima vreme, abordând creația nerimată a poezilor din jurul revistei „Skamander”.

Tipărită *in extenso* în al doilea număr al „Studiilor sienkiewiczene”, *În lumea prozei lui Henryk Sienkiewicz* se compune din două cărți, amândouă cuprinzând o problematică densă din care nu lipsesc aprecierile din perspective noi, ce atestă, în același timp, evoluția procesului interpretativ prin folosirea unor mijloace novatoare. Partea întâi gravitează în jurul tehnicilor narrative din marile romane istorice ale lui H. Sienkiewicz, Z. Mokranowska oprindu-se în special, în capitole separate, asupra modalităților de comunicare (descrierea și povestirea) din *Potopul*, a comparațiilor (tipuri, structuri și funcția acestora) în *Prin foc și sabie* și a construcției dialogurilor, semanticii spațiului și a lumii metareale în *Trilogie*.

Pentru ca în a doua, cu un sumar mai eterogen, după ce autoarea propune o nouă citire a senectuții (*Paznicul farului*) și deslușește jocul semnificațiilor din povestirea *Organistul din Ponikła*, să zăbovească mai îndelung asupra unor apropieri de tot interesante cu opera lui S. Mrozek (*Mrozek deghizat în Sienkiewicz*). Acest capitol, al VIII-lea, este în realitate o introducere într-un cerc mai larg de probleme care unesc opera marelui

prozator polonez cu formele comicului; prelucrările parodice ale *Trilogiei* și funcțiile lor formativ-satirice ori folosirea romancierului în „reclame”, considerată ca unul dintre miturile contemporane ale realității. Marile teme tradiționale, critice și istorico-literare, și continuările modificate sau nu din zilele noastre, înfățișate analitic și rezemate pe argumente doveditoare în toate cele unsprezece capitole ale cărții demonstrează astfel imperativ pentru prezența indubitabilă a prozelor istorice aparținând marelui Sienkiewicz în cultura polonă de astăzi. Pledează așadar pentru reconsiderarea lor din noi unghiuri interpretative, care să explice și interdisciplinar prefacerile survenite în conștiința cititorilor europeni contemporani, asigurând practic perenitatea marelui înaintaș, menținerea lui într-o vogă perpetuă. Este și postulatul cu care Z. Mokranowska își încheie considerațiile finale ale lucrării.

Apărut la Lublin în 2003, al treilea tom din seria „caietelor sienkiewiczene”, *Sienkiewicz - memorie și contemporaneitate*, după cum o indică și titlul, readuce investigațiile în jurul personalității care împrumută numele periodicului, aglutinând-o în trei categorii tematice, fiecare în relație directă cu inițiativele științific-editoriale întreprinse mai înainte. Grupate în jurul unei capodopere sau al unui cerc de probleme înrudite, lucrările au fost riguros selectate dintre contribuțiile prezentate la mai multe conferințe „monografice” ori sesiuni „itinerante” în anii 2001-2003, toate menite să răspundă în ansamblu la întrebările încă în litigiu cu mijloace tradiționale, nu și dogmatice, dar și cu posibilitățile metodologiilor înnoitoare.

Prima despărțitură, centrată pluridisciplinar pe romanul *Quo vadis*, se deschide somptuos prin pledoariile lui Lech Ludorowski privind viabilitatea în timp a operei, însoțită de susținerile critice, semnate de un specialist ucrainean, A. Krawczuk, în legătură cu moralitatea „imoralului” Seneca, paralela dintre Petronius și Oscar Wilde sau bizareria creștinilor din proza marelui polonez în comparație cu cei din realitate. Afirmările lor sunt completate comparatist de răsunetul în literatura universală a epocii lui Nero (H. Ludorowska, H. Sobotkova, și J.I. Krzyżanowski). În schimb, în partea a doua, *Sienkiewicz și mass-media*, sunt tratate subiecte cu un mare grad de noutate, dezvoltate mai aproape de timpul nostru. Titluri, precum cele despre călătorii (H. Topol, J. Paclawski, A. Achtelek), adaptările radiofonice și de film (B. Gumowski, A. Kopeć, L. Putowska) îmbogățesc unghiurile de

apreciere, întemeiate nu odată pe noi fundamente teoretice. Antropologia culturală, spre exemplu, motivele din parodii și reclame (Z. Mokranowska) ș.a. La răspândirea moștenirii artistice sienkiewiczene, prin valorile literare *senso stricto*, pe de o parte, și posibilitățile mass-media, pe de alta, se adaugă astfel aportul tot mai masiv al transferului în alte limbaje ale frumosului și în spații largite (L. Ludorowski, Z. Piasecki, S. Velea, J. Ruszała). Iată dar posibilități multiple care largesc și consolidează suportul documentar și interpretativ al primei ediții bibliofile *Sienkiewicz*, în curs de apariție la Institutul Teologic din Cracovia, sub îngrijirea președintelui Asociației „Sienkiewicz”, Lech Ludorowski, de la Lublin.

Începute, la drept vorbind, în anii adolescenței timpurii, mai exact în ultimii ani de liceu, de când datează și primele contacte cu creațiile de vârf ale marelui romancier polonez, preferințele pentru *Marea Trilogie (Prin foc și sabie, Potopul și Pan Wolodyjowski)*, *Quo vadis și Cavalerii teutoni* s-au dezvoltat treptat, cu întreruperi mai mici sau mai mari, până la sfârșitul studiilor superioare, când împrejurări favorizante le-au făcut să crească aproape exploziv în preocupări terorist acaparante. În planul Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” am fost înscris cu o lucrare deosebit de dificilă pe atunci, având în vedere prea puțina experiență științifică de care dispuneam, pe de o parte, precaritatea posibilităților documentare și complexitatea intrinsecă a materiei pe de alta - elaborarea de unul singur a unei *Istории a literaturii polone* care să elucideze și unele probleme teoretice sau factologice de natură comparatistă încă în litigiu. Tot în acești ani, Editura Univers mi-a propus traducerea și publicarea integralei *Sienkiewicz* în seria de clasici ai literaturii universale. De atunci, câteva decenii la rând, cu abateri ne semnificative, mi-am investit eforturile intelectuale pe aceste două direcții principale ale profesiei mele de polonist. Cu scăderile inerente lucrului făcut de mână și mintea omului, de aceea oricând pasibile de îndreptările binevenite ale celor ce-mi vor continua drumul, mi-am dus la bun sfârșit făptuirile cum m-am priceput mai bine, cu silință și dragoste întemeiate pe conștiința deșertăciunii oricărei întocmiri desăvârșite, ambițios absolute. Stau mărturie volumele de autor și traducerile apărute frecvent la intervale neregulate, alternanța lor slujindu-mi recuperator drept odihnă și refacere.

În perioada când am redactat monografia despre nobelistul polonez din 1905 al Academiei Suedeze, după lectura literaturii referințelor critice mai însemnate, deși am găsit numeroase trimiteri nu numai biografice în cercetările critice și istorico-literare, am avut totuși impresia că specialiștii compatrioți ai scriitorului n-au stăruit îndeajuns asupra relației plurivoce existente între prezența masivă în conotații a drumului și structura operei la toate nivelurile ei: narațiune, personaje, spațiu și timp. Prin urmare, am elaborat două articole, intitulate *Trilogia sub semnul „dromos”-ului și Drumuri prin „pustiul și junglă”*, atrăgându-le respectuos atenția asupra neglijenței constatate. Observație nedreaptă, cum aveam să mă conving mai târziu, după publicarea în anul 2001 de către președintele Asociației „H. Sienkiewicz”, Lech Ludorowski, a cărții *Arta reportajului de călătorie la H. Sienkiewicz*. În introducere, îngrijitorul volumului abordează pe larg, continuând premisele formulate de J. Krzyżanowski și K. Wyka, tocmai problema amintită, oferindu-i astfel prilejul de a face rectificarea cuvenită pentru a da cezarului ce-i al cezarului. Și totuși, deși există puncte și aprecieri similare, atât la specialiștii polonezi, cât și la cel român, aspectele subliniate și accentele analitice sunt distincte, păstrându-și independența de idei și atitudine. Doar extensiunea documentară, aproape completă, și profunzimea concluziilor de amănunt fixează indiscutabil o scală diferită a valorilor, acordând, firește, prioritate interpretărilor din țară.

Mai mult decât atât, deplângând și el insuficiența exegezelor dinainte, în prefața cărții citate, L. Ludorowski, alături de ceilalți trei redactori, așază cea mai mare parte a materialelor cuprinse în tomul al IV-lea al „Studiilor sienkiewiczene” sub semnul viatologiei, intitulându-l emblematic, parcă prin compensație, *Sienkiewicz și Europa*. Se impun deci în primă atenție contribuțiile legate într-un fel sau altul de drumurile lui Sienkiewicz prin lume, de locurile călcate cu diferite ocazii și din motive variate. Deplasările rutiere încep, se înțelege, în ținuturile de baștină, în Polonia (L. Ludorowski, M. Gorzelak, E. Kosowska, O. Topol, C. Cybulski), cuprinzând cu timpul în rețeaua lor deasă spații din ce în ce mai întinse. Cele dintâi vor fi depășite granițele țării natale în perimetrul european (L. Ludorowski, I. Putowska, A. Achtelik, Z. Mokranowska), nevoia sau curiozitatea purtându-l prin Germania, Franța, Italia, Spania, Rusia și alte țări. Odată parcursă în lung și în lat, Europa își va deschide

hotarele mai întâi spre Lumea Nouă (A. Kunce), iar mai apoi spre Africa (A. Achtelik). Roadele acestor călătorii pe urmele unei actrițe, Helena Modrzejewska, în America, sau la vânătoare, pe continentul negru, sunt diverse, înfățișând locuri, oameni și întâmplări cu însemnătate nu o dată majoră pentru viață și creație. Urme vizibile pot fi depistate genetic în destule opere, cu răsfrângeri biografice nemijlocite sau nu (E. Jaskółowa, B. Szargot, L. Ludorowski), relații cu colegii de condei (Z. Piasecki) etc. Problema a fost întoarsă în acest fel pe toate fețele, evidențiindu-se particularitățile „cazului” Sienkiewicz prin împlinirea fizionomiei de ansamblu, cum se întâmplă în tot ce inițiază și săvârșește Lech Ludorowski.

Neștirbită, în fapt, de nici un fel de obiective limitative, conținutul volumelor anterioare stă dovadă exemplară în acest sens, structura tomului al IV-lea, pe care l-au primit nu demult, a fost îmbogățită cu încă o rubrică, jubiliară până la un punct, care răsplătește generos meritele durabile ale „străjerilor coroanei tradiției sienkiewiczene”, pe „cavalerii unei cauze nobile” și pe „marii hatmani” pe tărâmul culturii, cum îi numește recunoscător și totodată măgulitor profesorul Ludorowski, inspirându-se din presa polonă. Din numărul într-adevăr copleșitor al specialiștilor și promotorilor talentatului creator de romane istorice au fost aleși de astă dată numai doi polonezi, Igo Moś, colecționar renumit și fondatorul Muzeului Sienkiewicz din Poznań, și preotul pictor și editor Waław Piszczek, ilustrator ale primei ediții monumentale Sienkiewicz, secondăți de un polonist român, Stan Velea. Portretul fiecăruia este însoțit de o prezentare cuprinzătoare și cât se poate de obiectivă, după cum urmează: Igo Moś este recomandat de prof. L. Ludorowski, care semnează și portretul lui Waław Piszczek, alături de M. Gorzelak, în vreme ce Stan Velea beneficiază de o expunere concisă a prof. C. Geambașu, polonist la Universitatea din București, și de un amplu interviu consemnat de prof. H. Ludorowska. Aportul celor trei „laureați” este înfățișat astfel cu căldura, emoția și grija de a nu irosi prin omisiune nici o fărâmbă din marea dragoste întru Sienkiewicz, care le-a însuflețit strădania neistovită de a-i înălța monumentul în memoria umanității.

Tomul al IV-lea se încheie cu un fel de cronică a activității Asociației „Sienkiewicz”, care subliniază sintetic rezultatele cele mai importante ale cercetărilor științifice, inițiativele educaționale ale ciclurilor

de conferințe organizate în provincie în anii 2003 și 2004. Enumerarea în sine încheie optimist tabloul unei activități de mare diversitate și laborioase care, în același timp, sugerează mijlocit și direcțiile de acțiune, pilduitoare de bună seamă, ale unei reviste de prestigiu, precum „Studii sienkiewiczene”, în viitorul apropiat.

Stan Velea

НОВО ПОСТИЖЕНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРНА ИСТОРИОГРАФИЯ

Сред многото истории на българската литература и след дългите дискусии „как днес да се пише история на една национална литература” се появява двутомникът *Българска литература (1918-1945)* от проф. Иван Сарандев.¹

Трудът излиза със своя концепция, заявена в началото и реализирана до последната страница.

Важен момент в нея е убеждението на автора относно колективното и индивидуално изследване. Да помести разглеждания материал в **едно** изследователско поле, да огледа фактите и тенденциите в индивидуална оценъчна перспектива - това е главна задача, максимално осъществила предимствата на направения избор.

Историческият период обхваща малко повече от четвърт век. Но подлежащият на анализиране материал е така обилен и протичащите процеси са така интензивни, че самият им обхват и поставянето им „под един поглед” е вече голяма заслуга.

От своя страна тази заслуга води до множество новости, които не са били постигнати досега:

1. В литературната история навлизат произведения и автори, за които или минимално се е споменавало, или – след някогашна известност – дълго се е премълчавало. Трудът на Иван Сарандев възстановява, а някъде и за първи път установява, мястото им в панорамата на българското словесно творчество. Въпросът не се свежда само до връщане на забравени литературни факти – а до повишеното съзнание на една култура, сама узряла за създаденото от

¹ Иван Сарандев. *Българска литература (1918-1945)*. Пд, ИК „Хермес”. Т.І, 2004; т.ІІ, 2005.

нея. Особено открояващ се принос е разделът за южноамериканската тема.

2. „Частен случай” – който обаче е дори по-важен – е отношението към българския авангард. Още в предговора са споменати нелитературните обстоятелства, причинили подценяването му. Но трудът търси и осъществява собствените си задачи едва оттук нататък. Избрал е най-трудния, но и най-ефикасния начин – пределно вникване в конкретната творческа реалност, която сама да заговори. Тогава тя не може да не каже новото за себе си. Известни автори (Гео Милев, Антон Страшимиров, Николай Марангозов, Светослав Минков, Георги Райчев, Никола Фурнаджиев) наред с много по-малко известни или отдавна неспоменавани (Чавдар Мутафов, Теодор Драганов, Тодор Чакърмов, Георги Динев) изненадват дори специалиста с множество недосъзрени достойнства, словото им стига до съвременността, със закъснение поправяща пропуските на миналото. Да се твърди, че изследователското перо е очертало отново (или една нова) творческа индивидуалност, означава да се остане само в началото на постиженията. По-важно е, че се създава **образ** на творците – литературоведското слово се приближава до самия си обект – **литературното** слово. Изследователският самоотказ, за който се споменава в предговора на книгата и който авторът ѝ изисква от себе си, се е превърнал във високо – не само етическо, но и творческо - постижение. Потвърдена е отдавнашна истина: човек най-добре изявява себе си, когато забравя себе си.

И още една последица – подобно разглеждане изменя диспозицията на българското изкуство спрямо европейското. Без да се накърнява националната специфика, преодолява се националната затвореност, българската култура разширява мястото си в наднационални мерки – същото място, което най-добрите литератори от миналото като Владимир Василев ѝ бяха отредили.

Трудът е трябвало да се справя със специфично затруднение, за което също споменава: с нашенската недовършеност, накърненост на явленията, които нямат време да се оформят в пълнота и са изместени от други, преди да „станат самите себе си”. Характерни и многобройни са случаите да се изолират значещи литературни факти сред

мълчаливо, непознаващо ги или дори враждебно обкръжение. В такива случаи ориентационните усилия на изследователя трябва да бъдат много напрегнати, което пък не би следвало да отнема нищо от енергията на същинската – анализаторска или обобщителна – работа. Което още веднъж потвърждава оценката на труда като заслуга.

Голямата съгъстеност на явленията изправя анализатора им пред още един труден избор – между исторически-хронологическия и панорамния подход. Един и същ творец може да принадлежи – с различни произведения или етапи от развитието си – към различни стадии на самата литература. Затова и към отделните страни на творческата индивидуалност се подхожда по „избран за нея” начин.

Характерен пример – Йордан Йовков. Автор на обширна монография за него и на самостоятелен труд за *Старопланински легенди*, в новата си книга проф. Сарандев подхожда към творческото явление въз основа и на собствените си откривателски постижения. Националното и наднационалното у големия художник взаимно се обуславят и „съочертават” – както в основните концепции за делото му, така и в аналитичното вглеждане в конкретните текстове. Хронологическото първенство – както и поставянето му в самото начало на първия том – придобива вторичен смисъл: на основополагащ образец. Очеркът за писателя не е предшестван от встъпителен оглед на историческия контекст – защото Йовков сам играе ролята на отправна точка за по-нататъшните търсения на националното изкуство. Големият феномен „поглъща”, включва в себе си ставащото около него. По този начин допълнително активизира връзката между себе си и контекста, предизвиква взаимно осветление на признаци и тенденции, които иначе биха останали незабелязани. „Подсилено индивидуален” е подходът към творящите „в духа на новото време” (началото на първи том), както и към родените между двете войни.

Противоположно е разглеждането примерно на авангардистите. Предшестващият обобщаващ очерк за тях поставя всеки под сигнатурата на широковалидни характеристики и тенденции, отнасящи се до националната история и – да си послужим със спорното понятие – до народопсихологията. По много от изведените становища може да се разсъждава и спори. Основната им заслуга остава неизменна –

да подтикват към размисъл и да „обхващат със себе си” творческите феномени.

Независимо от конкретния избор на подхода, основното достойнство на труда – да прониква в дълбочина във всеки обект на анализ – дава характерни резултати. Случаите са много и не могат да бъдат дори изредени. Да споменем само някои.

Асен Разцветников. Много и напълно основателни са досегашните твърдения за неговите промени, преходи, за кризите му при преходите. Книгата *Българска литература* прави друго – извежда направените досега обобщения към ново обобщение – към тезата за най-интимната човешка същина на твореца, която обяснява – и всъщност опровергава – видимата му „изменчивост”. А това коригира изследователското зрение, доближава го до същината на обекта.

Или – Мара Белчева. Усилието да бъде изведена тази авторка изпод могъщата сянка на Пенчо Славейков, да се изостри слухът към собственото ѝ слово отдавна трябваше да бъде направено, дори ако предизвиква възражения. За това е било нужно тъкмо съсредоточено внимание към самостоятелния лик и стойност на разномащабни творци.

Пак така навременен и нужен е очеркът за Никола Ракитин. Едно високо изпълнение на отдавнашен дълг към поета, спрямо когото българската действителност има непростима вина.

Книгата е съхранила и развила една от най-привлекателните страни от изказа на автора си – сентенционната афористичност. Благодарение на нея се правят цялостни характеристики на сложни и многопосочни явления (Вл. Василев).

Сред големите трудности пред книгата на проф. Сарандев е била една неизлекувана досега травма на нашия живот – пълното игнориране, всеобщо мълчание за явления, които би следвало да не се засягат от сменящите се епохи, исторически периоди и политически системи. В това отношение много страни с минало дори по-тежко от нашето – например Полша или съседна Румъния – биха могли да ни бъдат пример. Те не са преставали да почитат големите свои творци, независимо от диктаторските попечителства върху културата. Докато у нас се създава впечатление едва ли не за амнезия – нацията като че

губи памет за собствени духовни върхове, които е постигнала. (Имаше години, когато и Вазов беше изхвърлен от учебните програми, израснаха поколения, за които Кирил Христов и дори Пенчо Славейков останаха неизвестни имена). Една *Българска литература* като тази на проф. Сарандев трябва да прочиства греха на миналото спрямо високостойностните явления, да покаже тяхната надвременност. Задача, изпълнена на равнището на самата книга.

Налице е и друга, срещуположна задача. Едно от малкото благоприятни обстоятелства за *Българска литература* е, че тя излиза по време на преодолен (поне отчасти) увлечения да се отнема от заслугите на автори, живели, творили и умрели за идеи, които после са се оказали обречени. Етическият порив, който е хранил вдъхновението и е давал смисъл на творческите усилия, в редица случаи (Вапцаров е може би най-характерният) придобива специфично значение. Тъкмо това значение е установено в книгата - което пък повишава собствената ѝ цена. Тя не повтаря грешките на предшествениците си, не подценява силните дарования и постижения "по идейни подбуди". И бележи пътя на повишаваща се етика в една национална култура.

Двухомният труд на проф. Иван Сарандев, без да си поставя за цел да се вслушва във всички въпроси на съвременността пред литературната историография, всъщност отговаря на много от тях. Очертавайки обективни литературни тенденции, той сам чертае пътища – осигурявайки си присъствие и участие във време, което още не е дошло.

Бистра Ганчева

**Destinul unui prieten al literaturii române.
Omagiu lui Michal Gáfrik cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani**

În anul 2003 a apărut la Bratislava o carte intitulată *Proti noci* (Împotriva nopții). Autorul ei este istoricul și criticul literar slovac Michal Gáfrik, omul care a adus, prin cercetările sale asupra liricii poetului Ivan Krasko, în conștiința cititorilor din Slovacia, ca și a tuturor celor care se ocupă cu investigarea istoriei literare a acestei țări, numele lui Mihai Eminescu. Nu există istorie serioasă a literaturii slovace în care numele lui Ivan Krasko să nu fie îngemănat cu numele lui Eminescu. Gáfrik este autorul primelor două volume de opere complete ale poetului Ivan Krasko, primul (1965) cuprinzând poemele acestuia, cel de al doilea traducerile din poeziile lui Eminescu și din alți poeți români în forma lor definitivă și cu toate variantele ce i-au fost accesibile în arhiva poetului. Acest al doilea volum a putut să apară abia după treizeci ani (1995). În 1955 a publicat un interviu cu poetul slovac, în care acesta și-a mărturisit dragostea lui pentru poezia eminesciană și cum a ajuns să învețe la liceul românesc de la Brașov (1894-1896). După ce în anul următor au apărut pentru prima oară în volum traducerile pe care Ivan Krasko le-a publicat până atunci în diverse periodice, notorietatea lui Eminescu a devenit și mai mare în spațiul cultural al Slovaciei.

Publicarea celor două volume are o istorie dramatică, cum dramatic a fost și destinul savantului Michal Gáfrik. De aici încolo vom urma traseul vieții de intelectual al lui Gáfrik, citindu-i publicistica. După terminarea facultății, în anul 1955, a lucrat ca cercetător la Institutul de Literatură al Academiei Slovace. Între timp, a devenit și membru al Uniunii Scriitorilor. În august 1968, ca urmare a vestitei Primăveri de la Praga, trupele sovietice și cele ale aliaților din unele țări satelite au ocupat Cehoslovacia, transformând-o într-o „gubernie rusească“, cum o numește publicistul. Urmând convingerile sale democratice, manifestate public încă din 1957,

când, într-un articol, a condamnat încercările de a sugruma libertatea scriitorului, a refuzat să mai facă parte din Uniunea Scriitorilor, organizație care a încăput pe mâna unor oportuniști care voiau să o subordoneze Puterii. Atitudinea lui a avut repercursiuni și asupra statutului său profesional. A fost concediat de la Institutul de Literatură tocmai în clipa când pregătise pentru tipar cel de al doilea volum de opere ale lui Ivan Krasko, cel care cuprindea traduceri din Eminescu și alți poeți români. Folosim un eufemism atunci când scriem „a fost concediat“. Adevărul crud este că a fost pur și simplu aruncat în stradă. La intervenția ministrului culturii din acea vreme a fost dat afară și din slujba de bibliotecar. Miroslav Valek, un poet altfel valoros, s-a dovedit ca ministru nemilos de inuman atunci când i-a ordonat directorului bibliotecii să-l dea afară, spunându-i că un asemenea individ nu are ce căuta în nici una din instituțiile subordonate ministerului său. Dar despre asta Gáfrik vorbește pe larg într-un amplu articol intitulat *Politica de normalizare în activitatea de cercetare literară*, inclus într-un volum colectiv, publicat tot în 2003, de Institutul de Științe Politice al Academiei, *Slovensko și režim normalizácie* (Slovacia și regimul de normalizare). Aici e nevoie de o explicație. Termenul de normalizare a fost inventat de conducerea partidului comunist, care considera că inițiativele democratice din cursul anului 1968 au fost o formă de dezordine și de „revizionism“ și că, deci, era necesară o politică de redresare sau, mai exact spus, de cumițire a spiritelor rebele. Din clipa în care ministrul culturii l-a alungat din sfera culturii, omul de cultură Gáfrik a lucrat ca muncitor necalificat la o întreprindere de construcții pe un salariu de mizerie. Asumându-și toate riscurile, el găzduia în apartamentul său ședințe ale unor cercuri de intelectuali persecutați care pregăteau terenul pentru marea răsturnare din noiembrie 1989.

Împotriva nopții nu este o carte de publicistică politică, dar politicul este direct implicat. Cuprinde articole referitoare la diverse aspecte ale vieții culturale sub regimul socialist, când cultura era pusă în pericol de aparatul de represiune al partidului comunist. Protestează împotriva dezastrului care s-a produs în literatură și cercetarea literară ca urmare a regimului de „normalizare“, când cercetători îndeobște serioși au decepționat. Aflăm, de pildă, din aceste articole că în anii 1988 și chiar 1989 se publicau cărți individuale sau colective în care se făcea elogiul așa-zisului realism

socialist. În acești ani, afirmă cu ironie amară autorul, Institutul de Literatură al Academiei avea două teme mari de „cercetare“: *Conceptele realismului socialist* și elaborarea unei lucrări de proporții intitulată, *Literatura socialistă mondială*. Toate forțele institutului erau angajate în astfel de „programe de cercetare“ și asta într-o epocă când sub Gorbaciov chiar Uniunea Sovietică dădea semne de liberalizare. Cred că dintre toate țările central și est-europene gândirea teoretică din Cehoslovacia a rămas până în ultimul moment prizonieră a dogmelor marxiste degenerare.

Din păcate, prietenul nostru, care știe pe de rost versuri din poeziile lui Eminescu în traducerea poetului Ivan Krasko, este și acum în țara sa un proscris, cum a fost și până în 1989. Nu numai în articolele la care ne-am referit până aici, ci și în altele, mult mai puțin îngăduitoare, publicate în reviste (avem în vedere sarcasticele *Fișe medicale ale eroilor normalizării*, din revista „Tvorba”, 1991) i-a arătat cu degetul pe toți cei care înainte de 1989 au slujit cu credință ideile totalitariste, ale internaționalismului proletar, pentru ca, după aceea, peste noapte, să se transforme în aprigi susținători ai democrației ca să rămână în funcțiile pe care le ocupă până astăzi în sfera culturii. La rândul lor, aceste persoane nu-l iartă, au ridicat în jurul lui un zid gros de resentimente și ostilitate, ignorându-i lucrările în speranța că va fi dat uitării și omul de știință și articolele sale demascatoare. Dar iată că uriașul zidit în umbrele tăcerii mai găsește, în pofida unei aversiuni nedeclarate, dar reale, câte o fisură ca să strige răspicat numele tuturor răufăcătorilor și să nu-i lase să doarmă liniștiți, împăcați cu gândul că au păcălit istoria...

Volumul de publicistică *Împotriva nopții* este dedicat subsemnatului, în calitate de prieten al autorului și bun cunoscător al realităților istorice și contemporane din mult încercata Slovacie.

Corneliu Barborică

В.Д. Бондалетов, Н.Г. Самсонов, Л.Х. Самсонова, *Старославянский язык: Таблицы, Тексты, Учебны словари*, под редакцией проф. В.Д. Бондалетова, М.: Флинта: Наука, 2005, 296 с.

Настоящее пособие включает многочисленные данные по старославянскому языку и является наиболее полным трудом этого типа не только для студентов, аспирантов, преподавателей-филологов, но и для историков, филологов других славянских языков, этнологов, представителей духовенства и широкой публики. Том содержит, кроме *Предисловия* (7-15) и *Введения* (15-26), две части: *Фонетика, Морфология, Синтаксис, Лексика, Словообразование* входят в Часть I (26-119); *Историческая фонетика, Историческая морфология, Историческая лексикология, Тексты и Словари* составляют вторую часть (119-295). Авторы исходят из того, что данные по первому литературному языку славян понятны лишь при наличии форм лексического материала, при наглядном материале.

Следовательно, в книге обильно приводятся таблицы (весьма ясные и необходимые читателю) форм (20-33 – по фонетике, 34-80 – по морфологии, 81-100 – по синтаксису, 100-114 – по лексике и 114-119 – по словообразованию). На 16 и 17 страницах воспроизведены карты под заглавием *Славянские государства и племена в IX веке*. Они дают представление об организации и распространенности населения, о чем изучающий старославянский язык заинтересован получить информацию. Вторая часть освещает историю и по уже указанным разделам имеются все данные в виде таблиц или текстуальных разъяснений (126, 146, 149, 163, 165, 170, 174, 176, 180, 181). В разделе *Тексты* приводятся фрагменты 13 текстов (182-219) с кратким представлением каждого из них, содержащим сведения на данный момент, относящиеся к изданию и его автору (см. *Факсимильное издание*

Остромирова Евангелия на средства И. Савинкова, СПб., 1883, в настоящем томе цитируется лишь 2-е изд., 1889 г.). Здесь современная практика применения отдельности слова перенесена и на все старославянские тексты без необходимых примечаний, для древнего периода была известна практика *scriptio continua*. К текстам даются Словари (*Учебный словарь старославянского языка* [219-288] – 3640 единиц и *Словарь-гlossарий* [288-295], последний включает редкую лексику и по мнению авторов он имеет „более утилитарное назначение“), они являются наиболее полными и точными по сравнению с изданными раньше пособиями данного типа, содержащих и словарь.

Заслуживает внимания подбор данных, точность форм во всех таблицах, стремление осветить формы в сопоставлении с древними сведениями (полезно указать ряд пособий: А.М. Селищева, А. Мейе, А. Вайана и др.) по другим языкам (это с трудом дается обучающемуся, россиянину и в ситуации лиц неславянских стран учебник – первый источник знаний), обилие примеров в большинстве случаев, чем обеспечивается успех в понимании древних фактов языка (известно, что учебные планы не уделяют много времени курсу старославянского языка, 1 или 2 семестра, но фактически материала в несколько раз больше). Не скоро возможно появление нового пособия по старославянскому языку, где факты и концепция в состоянии дать более высокое изложение данных по сравнению с настоящим томом. Авторам, но в равной степени и редактору, все читатели многих будущих поколений будут благодарны за такой ясный научный труд, который ставит и решает многочисленные аспекты столь древнего литературного языка.

Желательно при переиздании (в пределах Введения имеются карты, при них необходимо указать источник) выделить Библиографию (имеющиеся в томе сведения, порой фрагментарны, см.с. 9, 10, 100, 119) с присоединением данных по словарям старославянского языка, ведь имеются словари второй половины 20-ого века, о которых читатели тома ничего не знают и в некоторых условиях вряд ли смогут их держать на руках.

Издание отличается и с точки зрения типографского исполнения, однако учебное пособие перелистывается не раз одним и тем же читателем, т.е. оно изнашивается быстрее. Обложка далее может быть чуть посolidнее настоящей версии? На 4-ой обложке поместить фото авторов в сопровождении кратких данных о них – не грех.

Книга доставляет радость и многим преподавателям по данной дисциплине. Искренние поздравления за их великолепный труд заслуживают авторы, редактор за его скрупулезность, за желание не оставлять ничего без проверки. Пособие уже исторический факт, 1000 экземпляров – это слишком мало. Может быть это пособие следует превратить в онлайнное, время покажет. Любителям древностей издание доставляет радость, заставляет внимательно, бережно относиться к нему в любой момент.

Maria Dumitrescu

CRONICI

Din activitatea organizatorică a Asociației Slaviștilor din România

În ziua de 1 februarie 2006 a avut loc Adunarea generală a Asociației Slaviștilor din România, prilej cu care a fost ales un nou comitet. Noua structură de conducere, cu mandat de patru ani, se compune din 1 președinte, 2 vicepreședinți, 2 secretari, 5 reprezentanți ai filialelor ASR și 1 reprezentant din învățământul nefilologic.

În locul prof.dr. Dorin Gămulescu, care s-a retras din funcția de președinte al ASR, rămânând în continuare reprezentantul slaviștilor români în Comitetul Internațional al Slaviștilor, a fost ales prof.dr. Constantin Geambașu. Pentru cele două posturi de vicepreședinți au fost propuse și alese în unanimitate conf.dr. Mariana Mangiulea și conf.dr. Antoaneta Olteanu, secondate de doi secretari: lect.dr. Andreea Dunaeva și asist. Camelia Dinu. În Comitet sunt reprezentate și filialele ASR prin delegații lor: conf.dr. Adriana Uliu (Craiova), prof.dr. Jiva Milin (Timișoara), prof.dr. Onufrie Vințeler (Cluj-Napoca), lect. Marina Vraciu (Iași), lect.dr. Ștefan Vodă (Constanța). Aceștia li se adaugă conf.dr. Nicolae Feodot de la Universitatea Națională de Apărare. Din Comisia de cenzori fac parte: conf.dr. Octavia Nedelcu, conf.dr. Simion Iurac și asist. Magdalena Bodea.

Membrii ASR ce profesază în cele mai importante centre universitare din țară vor continua să acorde o atenție deosebită activității de cercetare din domeniul slavisticii. Bogata tradiție în organizarea ședințelor de comunicări, de reuniuni și simpozioane științifice naționale și internaționale va fi menținută și dezvoltată, pentru a facilita cunoașterea reciprocă, comunicarea dintre specialiști, schimbul de experiență în cercetarea filologică din domeniul slavisticii, a comparatisticii româno-slave, în primul rând. În acest spirit se înscrie și publicarea anuală a culegerii de studii „Romanoslavica”, ajunsă la volumul XLI, pe care

Comitetul de redacție o gândește într-o formulă îmbunătățită în conținut și aspect.

Una dintre preocupările majore ale ASR pe parcursul anului 2007 și, parțial, 2008 va fi pregătirea pentru o participare cât mai reușită a delegației române la al XIV-lea Congres Internațional al Slaviștilor (Skopje, 10-16 septembrie 2008). Pentru toți cei interesați prezentăm în continuare tematica acestui Congres.

Mariana Mangiulea

Comitetul Internațional al Slaviștilor
Tematica Celui de-al XIV-lea Congres Internațional al Slaviștilor
(Republica Macedonia, Ohrida, 2008)
(Adoptată la ședința Prezidiului C.I.S., la Belgrad, Serbia și
Muntele Negru, 23-25 iunie 2005)

1.0. Lingvistică

1. Etnogeneza slavilor și istoria limbilor slave în legătură cu istoria culturii materiale și spirituale slave. Limba slavă comună (protoslavă) și dialectele ei. Etimologia slavă. Limba slavă veche (paleoslavă), baza ei dialectală și variantele teritoriale. Rolul limbii slavone în formarea limbilor literare slave. Textologia monumentelor scrise slave.

1.2. Dialectologia și geografia lingvistică a limbilor slave. Dialectele de tranziție. Dialectele periferice ale limbilor slave, întrepătrunderea lor reciprocă și contactele cu limbile neslave. Elemente slave în dialecte

neslave. Etnolingvistica. Starea actuală a dialectelor slave din punctul de vedere al sociolingvisticii.

1.3. Onomastica slavă. Starea actuală a denotației slave și transformările ei. Constituirea unui corpus (baze de date) al (a) onomasticii slave. Problemele lexicografiei onomastice.

1.4. Starea actuală a limbilor slave standard (literare). Variații ale normei. Influențe străine la toate nivelele. Limbile slave din punctul de vedere al sociolingvisticii. Globalizare și internaționalizare în limbile slave: starea actuală și perspective. Tipologia stărilor și situațiilor lingvistice. Politica lingvistică. Aspecte sociolingvistice și psiholingvistice ale polilingvismului.

1.5. Teorii și metode actuale ale studierii structurii gramaticale a limbilor slave. Aspectele comunicative ale gramaticii. Tipologia limbilor slave. Gramatica și dicționarul.

1.6. Teorii și metode actuale de studiere a semanticii lexicale și frazeologiei. Configurația lingvistică a lumii. Abordări cognitive, conceptuale, etnolingvistice, lingvo-culturologice.

1.7. Stilurile funcționale: starea actuală și perspective. Stilul funcțional colocvial în limbile slave. Stilul funcțional literar-artistic și caracteristicile sale. Stilistica și gramatica. Complexul funcțional-stilistic religios.

1.8. Limbile slave și lingvistica corpus-ului, problema reprezentativității textelor.

2.0. Literatură, cultură și folclor

2.1. Epoca lui Chiril și Metodie, perioada textelor scrise slave și școala literară de la Ohrida: aspecte lingvistice, literare, cultural-istorice.

2.2. Folclorul slav. Problemele studierii folclorului și a culturii spirituale slave. Raporturi slave-neslave. Textologia folclorului. Interacțiunea dintre folclor și literatura artistică. Folclorul orășenesc.

2.3. Rolul ideilor iluministe în dezvoltarea conștiinței naționale a popoarelor slave.

2.4. Direcții și școli literare în literatura popoarelor slave – tradiții și spirit inovator. Romantismul și realismul în literaturile popoarelor slave.

Dezintegrarea realismului la sfârșitul secolului al XIX-lea și reabilitarea lui în secolul al XX-lea. Symbolismul, futurismul, expresionismul, suprarealismul. Poetica modernismului. Literatura oficială și cea neoficială (1917-1989). Postmodernismul în literaturile slave în context universal, aspecte actuale în literaturile slave. Modele specifice ale evoluției anumitor literaturi slave. Fantasticul și literatura științifico-fantastică în literaturile slave. Literatura de masă.

2.5. Dialogul Est-Vest în literaturile slave. Problemele receptării reciproce ale culturilor naționale. Globalizare, procese integraționale europene, căutări ale identității naționale.

2.6. Aspecte nomadiste ale culturilor și literaturilor slave (migrări, emigrări, exil, transhumanță). Literatura minorităților naționale în țările slave.

2.7. Contribuția slavilor la curentele contemporane ale teoriei și istoriei literare: formalismul, Bahtin și continuatorii lui, fenomenologia, structuralismul, semiotica. Școlile slave în domeniul versificației.

2.8. Gândirea filosofică, religioasă și politică a slavilor. Aspectul laic și cel sacral în culturile slave.

2.9. Comparatismul, studiul genurilor și literaturilor slave.

2.10. Contribuția slavilor la literatura universală. Întrepătrunderea unor culturi; *balkanica, slavica, europeica*.

3.0. Istoria slavisticii

3.1. Lingvistica slavă, istoria literară, folcloristica și culturologia în evoluția lor istorică.

3.2. Periodicele slavistice.

3.3. Teme speciale:

- Viața și opera lui Kosta Rașin (o sută de ani de la nașterea sa)

- Viața și opera lui Lev Tolstoi (180 de ani de la nașterea sa)

Teme propuse pentru mese rotunde

1. Starea actuală a slavisticii în lume.
2. Literaturile slave după 1989.

3. În dialog cu Europa și cu lumea.
Noi fenomene, tendințe, perspective.

Teme propuse pentru blocurile tematice:

1. Lingvistică:

- 1.1. Трасянка и суржик: структурные и социальные аспекты описания и категоризации (conducător Gerd Hentschel, Germania)
- 1.2. Digital resources for the Study of Early Slavic Manuscripts (conducător David Birnbaum, SUA)
- 1.3. Nowoczesny system informacji bibliograficznej językoznawstwa slawistycznego - terazniejszość i przyszłość (conducător Zofia Rudnik-Karwatowa, Polonia)
- 1.4. Малые славянские языки (микроязыки): статус, проблемы нормы и функционирование (conducător A.D. Dulicenk, Estonia)
- 1.5. Globalizacja jako nurt rozwoju współczesnej onimii słowiańskiej (conducător E. Rzetelska-Feleszko, Polonia)
- 1.6. Tożsamość i język w perspektywie slawistycznej (conducător Stanisław Gajda, Polonia)
- 1.7. Аспекты этимологических исследований (conducător Aleksandr Loma, Serbia și Muntenegru)
- 1.8. Преводната литература во славянското средновековие (conducător Svetlana Nikolova, Bulgaria)
- 1.9. Славянская фразеология в синхронии и диахронии (conducător V.M. Mokienko, Rusia)
- 1.10. Балто-славянские исследования в диахронии и синхронии (conducător Райнер Эккерт, Germania)
- 1.11. Językowo-kulturowy obraz świata Słowian w świetle etnolingwistyki (conducător Jerzy Bartmiński, Polonia)

Rezerve:

- 1.12. Динамика и стабильность лексических и словообразовательных систем славянских языков (conducător. E.A. Kaprilovskaia Ucraina)
- 1.13. Macedonian and Bulgarian Biblical Translations in the XIX Century (conducător Jouko Lindsted, Finlanda)

2. Literatură, cultură și istoria slavisticii:

- 1.14. Автодокументальные жанры в современном социокультурном контексте: трансформация и метаморфозы (conducător Irina Savkina, Finlanda)
- 1.15. Фольклористика в контексте наук о традиционной духовной культуре. Вопросы теории и методологии (conducător. A.S. Karghin, Rusia)
- 1.16. The Cultural Paradigms of the Holy Foolery / Парадигмы юродства (conducător Svitlana Kobets, Canada)
- 1.17. Фольклор в мультимедийной коммуникации и в повседневной культуре (conducător Zuzana Profantova, Slovacia)
- 1.18. Славянская идея в 19-20 веках: интеллектуальные поиски и политическое конструирование (рук. A.N. Kruglašov, Ucraina)
- 1.19. Najstaršie slovanske osidlenie strednej Europy a Balkanu (Pociatky južnych a zapadnych Slovanov) (conducător Peter Salkovsky, Slovacia)
- 1.20. The sacred and sacrosanct in Contemporary Russian Culture (conducător Mark Lipovetsky, SUA)
- 1.21. Франк Вольман в контексте европейской славистики (conducător Ivo Pospisil, Cehia)
- 1.22. Славянские литературы после 1989 в диалоге с Европой и миром (новые явления, тенденции и перспективы) (conducător Halina Janasek-Ivancikova, Polonia)
- 1.23. Politicizing Childhood in Slavic Children's Literature and Film in Socialist Realism and After (conducător Marina Balina, SUA)

Rezerve:

1.24. Старообрядчество (conducător L.L. Kasatkin, Rusia)

1.25. Polish and Russian Literature: Intersections in Culture, Gender and Identity (conducător Elwira Grossman, Anglia)

Despre autori

Bercaru, Anca – doctor în filologie, specialitatea lingvistică slavă (limba sârbă, lexicologie, onomastică, relații lingvistice româno-sârbe).

Crasovschi, Axinia – lect.dr. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatura rusă a secolului al XX-lea (poezia), cercetător al vieții lipovenilor.

Daici, Sabra - doctor în filologie polonă, specialitatea literatură polonă contemporană, referent la Institutul Polonez din București.

Dinu, Camelia – asist.drd. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatură rusă (avangarda).

Ganceva, Bistra – doctor la Catedra de literatură bulgară a Facultății de Filologie la Universitatea din Plovdiv, lector de limba și literatura bulgară la Universitatea din București, specialist în literatură bulgară (secolele al XIX-lea – al XX-lea).

Geambașu, Constantin – prof. dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în literatură polonă contemporană, cultură polonă, literaturi slave comparate.

Herda, Aurelia – masterand la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, asistent de cercetare la Institutul de Studii Sud-Est Europene.

Kornaś, Joanna – doctorand la Catedra de filologie romanică a Universității Jagiellone din Cracovia, specialitatea literatura română contemporană.

Lambriu, Ruxandra - lect. dr. la Catedra de limbi și literaturi slave a Facultății de Limbi și Literaturi Străine a Universității din București, specialist în slava veche și gramatica comparată a limbilor slave.

Ludorowski, Lech – prof. dr. la Catedra de teorie literară, Universitatea Maria Skłodowska-Curie din Lublin, Polonia, specialist în teorie literară și literatură polonă (secolul XIX); președintele Asociației „Henryk Sienkiewicz”, redactor șef al revistei „Zeszyty Sienkiewiczowskie”.

Mitric, Olimpia – conf. dr. la Facultatea de Istorie a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, specialist în bibliologie, istoria culturii și slavonei românești.

Moisei, Antoni – conf.dr. la Universitatea din Cernăuți, Catedra de etnologie, istorie antică și medievală, specialist în etnologie.

Moraru, Mihaela – prof.dr. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatura rusă a secolului al XIX-lea, teoria și practica traducerii, istoria artei ruse.

Olteanu, Antoaneta – conf.dr. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatură rusă (perioada veche și modernă, literatura secolelor al XX-lea – al XXI-lea), istoria mentalităților, etnologie.

Rizea, Iaroslava – lect.dr. la Catedra de limbi moderne a Facultății de Filologie de la Universitatea din Craiova, specialist în literatura rusă.

Șoptereanu, Virgil – prof.dr. la Catedra de filologie rusă a Facultății de Limbi și Literaturi Străine de la Universitatea din București, specialist în literatură rusă (secolele al XX-lea – al XXI-lea).

Vascenco, Victor – membru al Academiei Internaționale de Științe de la Moscova, prof.dr.doc. la Departamentul de Lexicologie română și albaneză al Universității din Mannheim, Germania, specialist în lingvistică slavă, lexicologie, terminologie rusă, onomastică și toponomastică.

Vilău, Cosmin - doctorand în filologie, specialitatea istoria slavisticii, licențiat în teologie, profesor de religie în învățământul preuniversitar din Târgu-Jiu.

CUPRINS

LITERATURĂ

Virgil Şoptereanu, <i>Despre postmodernismul rus. Sine ira et studio</i>	7
Lech Ludorowski, <i>Henryk Sienkiewicz – homo viator</i>	20
Bistra Ganceva, <i>Entre le tradition nationale et l'influence u symbolisme.</i> <i>La poésie de Nikolai Liliev</i>	38
Antoaneta Olteanu, <i>Dimensiunea mitologică în romanele Olgăi Tokarczuk</i>	54
Joanna Kornaś, „ <i>Ultimele povestiri</i> ” ale Olgăi Tokarczuk sau despre <i>efemeritate</i>	71
Mihaela Moraru, <i>Человек – это звучит грозно! Образы-символы астафьевской повести «Царь-рыба»</i>	77
Camelia Dinu, <i>Modernismul literar rus: de la decadentism la avangardă</i>	87
Iaroslava Rizea, <i>Библейские образы в поэзии Ф.И. Тютчева и А.А. Фета</i>	112
Sabra Daici, <i>Spațiul în proza lui Bruno Schulz (Casa-centru)</i>	131

LINGVISTICĂ

Olimpia Mitric, <i>Un nou manuscris din „școala” de caligrafi și miniaturiști de la mănăstirea Dragomirna (1627)</i>	141
Ruxandra Lambru, <i>Antroponimie subiectivă. Scurt istoric al cercetărilor privind numele de persoană din vechile documente românești</i>	147

Cosmin, Vilău, <i>Studiile de slavistică ale lui Alexandru Ștefulescu</i>	160
Anca Berbaru, <i>Derivarea numelor feminine în limba română</i>	175

MENTALITĂȚI

Constantin Geambașu, <i>Czesław Miłosz între Europa și America</i>	211
Aurelia Herda, <i>Influențe orientale și occidentale în Rusia</i>	220
Victor Vascenco, <i>Ucrainenii din România. Însemnări pe marginea unei lucrări recente</i>	234
Axinia Crasovschi, <i>Alaska și comunitățile de staroveri. Aspecte culturale</i>	247
Antoni Moisei, <i>О соотношении терминов соломонар/ градовник в плювиальной практике румыноязычного населения Буковины</i>	253

PERSONALIA

<i>Corneliu Barborică la 75 de ani (Dagmar Maria Anoca)</i>	265
<i>Profesorul Dorin Gămulescu la a 70-a aniversare (Anca Berbaru, Octavia Nedelcu)</i>	277
<i>Mirco Jivcoviți la 85 de ani (Octavia Nedelcu)</i>	287
<i>Profesorul Mihai Mitu la a 70-a aniversare (Mariana Măngiulea)</i>	294

IN MEMORIAM

<i>I.C. Chițimia – un deceniu de la dispariție (Stan Velea)</i>	303
<i>Pandele Olteanu – un deceniu de la dispariție (Gheorghe Călin; Mihai Mitu)</i>	311

RECENZII

- Victor Vascenco, „Lipovenii. Studii lingvistice”* (Maria Dumitrescu)..... 317
- Constantin Geambașu, „Cultură și civilizație polonă”. Sarmatismul baroc doar hybris al Renașterii?* (Stan Velea)..... 320
- M.V. Leskinen, Мифы и образы сарматизма* (Constantin Geambașu).. 326
- „Studia sienkiewiczowskie” – radiografia unei reviste* (Stan Velea)..... 331
- Ново постижение на българската литературна историография* (Bistra Ganceva)..... 340
- Destinul unui prieten al literaturii române. Omagiu lui Michal Gáfrik cu prilejul împlinirii vârstei de 75 de ani* (Corneliu Barborică).... 345
- V. D. Bondaletov (red.), H. G. Samsonov, L. H. Samsonova, Старославянский язык: таблицы, тексты, учебные словари* (Maria Dumitrescu)..... 348

CRONICI

- Din activitatea organizatorică a Asociației Slaviștilor din România* (Mariana Mangiulea)..... 353
- Tematica celui de-al XIV-lea Congres Internațional al slaviștilor (Republica Macedonia, Ohrida, 2008)*..... 355
- Despre autori*..... 358